

واتای ره‌نگه‌کان له شیعره‌کانی فازیل شه‌ورۆدا

مامۆستا رزگار عومه‌ر فه‌تاح

به‌شی کوردی، کۆلیژ په‌روه‌رده ، زانکۆ کۆیه، هه‌ولیر، عیراق
rzgar.umer@koyauniversity.org

فه‌ره‌یدون قادر فه‌تاح

به‌شی کوردی، کۆلیژ په‌روه‌رده، زانکۆ کۆیه، هه‌ولیر، عیراق
faraidun.qadr@koyauniversity.org

زانباریه‌کانی توێژینه‌وه

به‌رواری توێژینه‌وه:

وه‌رگرتن: 2020/1/8

په‌سه‌ندکردن: 2020/2/16

بلاو کردنه‌وه: زستان 2020

ووشه سه‌ره‌کییه‌کان

The meaning of colors,

New poems, rhetoric,

The mening of symbole,

concept of the color

پوخته:

(،واتای ره‌نگه‌کان له شیعره‌کانی فازیل شه‌ورۆ) دا. توێژینه‌وه‌یه‌کی وه‌سفی شیکاری ره‌خه‌بیه له‌بواری شیعریدا، بۆیه سنوری توێژینه‌وه‌که‌مان جه‌خت له‌سه‌ر واتای ره‌نگه‌کان له‌شیعره‌کانی شاعیردا ده‌کاته‌وه. وه‌ک ده‌زانین واتای ره‌نگه‌کان تارا‌ده‌یه‌کی زۆر په‌یوه‌سته به‌که‌لتوری نه‌ته‌وه‌که‌نه‌وه و تیروانیان بۆ ئه‌م ره‌نگانه. له هه‌مان کاتدا ده‌رفه‌تیکه بۆ ئه‌وه‌ی به‌پیی توانا له‌رێگای ئه‌و ئاست و پایانه‌ی واتای ره‌نگه‌کان هه‌یانه له‌شیعره‌کانی شاعیردا به‌پله‌ی شیعرییه‌تی شاعیر بگه‌ین و تواناو لی‌هاتوویی شاعیر له‌لایه‌ک و به‌ها و کاربگه‌ری واتای ره‌نگه‌کان و ره‌نگدانه‌وه‌ی له‌شیعری شاعیراندا دیاری بکه‌ین. جگه له‌مه‌ش هۆکاریکی سه‌ره‌کی یه بۆ ئه‌وه‌ی جیهانبینی شاعیرو لایه‌نه

Doi:

10.25212/lfu.qzj.5.1.3

گۆفاری قه‌لای زانست

گۆفاریکی زانستی وهرزی باوهرپینکراوه له لایهن زانکۆی لوپنانی فهره‌نسی دهرده‌چیت-هه‌ولنیر-کورده‌ستان-عیراق
به‌رگی (5) - ژماره (1)، زستان 2020

ژماره‌ی تۆماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

نیستاتیکیه‌کانی شیعری لای شاعیر بدۆزینه‌وه‌و هه‌ر
ئه‌مه‌ش پالنه‌ریکی به‌هیزی هینانه‌کایه‌وه‌ی ئه‌م
توێژینه‌وه‌یه، وێرای هه‌بوونی کۆمه‌لی گێرگرفت وه‌ک
که‌می سه‌رچاوه‌ی پێویست له‌م باره‌یه‌وه‌. ئه‌م
توێژینه‌وه‌یه له‌ دووبه‌شی سه‌ره‌کی پێکدیت و له‌ به‌شی
یه‌که‌مدا هه‌ولمانداوه پیناسه‌ی چه‌مک و زاراوه‌ی ره‌نگ
به‌کین، که‌ له‌ روانگه‌ی زانستیه‌وه‌ چۆن لێکدانه‌وه‌ و
شیکردنه‌وه‌ی بۆ کراوه‌ بخه‌ینه‌روو. که‌ له‌ چوارته‌وه‌ر
پێکهاتوه‌: له‌ ته‌وه‌ره‌ی یه‌که‌مدا باسی چه‌مک و پیناسه‌ی
ره‌نگه‌کانمان کردوه‌. له‌ ته‌وه‌ره‌ی دووه‌مدا له‌ گۆشه
نیگای زانستیه‌وه‌ ره‌نگه‌کان شی ده‌که‌ینه‌وه‌. له‌ ته‌وه‌ره‌ی
سێیه‌مدا جه‌خت له‌ سه‌ر واتای ره‌نگه‌کان له‌ فۆلکلۆری
کوردیدا ده‌که‌ینه‌وه‌، چونکه‌ کوردیش وه‌کو هه‌موو
گهلانی دیکه‌ خاوه‌نی که‌ له‌ پوور و فۆلکلۆری خۆبه‌تی و
ره‌نگدانه‌وه‌ی فراوانی هه‌یه‌. ته‌وه‌ره‌ی چواره‌م تیشک
ده‌خاته‌ سه‌ره‌یه‌وه‌ندی ره‌نگه‌کان به‌ره‌وانبێژیه‌وه‌ و
ره‌نگدانه‌وه‌ی له‌ شبعردا. به‌لام به‌شی دووه‌م تابه‌ته
به‌واتای ره‌نگه‌کان و پێگه‌و کاریگه‌ری چۆنییه‌تی
به‌کارهینانیا و خشته‌ و ئاماری ره‌نگه‌کان له‌ ده‌قه
شیعریه‌کانی شاعیردا. که‌ له‌ چوار ته‌وه‌ر پێکهاتوه‌وه‌
ته‌وه‌ره‌ی یه‌که‌م ده‌رباره‌ی واتای ره‌نگه‌کانه‌ له‌ ده‌قه
شیعریه‌کانی شاعیردا. ته‌وه‌ره‌ی دووه‌م باسی ره‌نگه‌کان
وه‌ک ره‌مز له‌ ده‌قه‌ شیعره‌کاندا ده‌کات. ته‌وه‌ری سێیه‌م
پێگه‌ی جو‌ری ره‌نگه‌کان له‌ شیعره‌کانی شاعیر
ده‌خاته‌ روو. هه‌رچی ته‌وه‌ره‌ی چواره‌میشه‌ بۆره‌هه‌ندو
کاریگه‌ری ره‌نگه‌کان له‌ شیعره‌کانی شاعیر ته‌رخان کراوه‌.
له‌ کۆتایدا ئه‌نجامی توێژینه‌وه‌که‌ و لیستی سه‌رچاوه‌کان

و پوخته‌ی توێژینه‌وه‌که‌مان به‌هه‌ردوو زمانی عه‌ره‌بی و ئینگلیزی خستۆته‌روو.

پێشه‌کی:

ره‌نگ له‌ شیعره‌کانی فازیل شه‌ورۆدا ده‌روازه‌یه‌که‌ بۆ تیشک خستنه‌سه‌ر کاریگه‌ری و پێگه‌ی ره‌نگ له‌ شیعره‌کانی شاعیردا بۆ پڕکردنه‌وه‌ی ئەم بۆشاییه‌ی له‌م بواره‌دا به‌دی ده‌کری. سیحری ره‌نگ له‌وه‌دایه‌، له‌ ده‌نگ پتر و قولتر ده‌رژێته‌رۆحه‌وه‌، ئەگه‌ر به‌وردیبه‌وه‌ سه‌یر بکه‌ین ئەو په‌لکه‌زێرینه‌ حه‌وت ره‌نگه‌ی که‌ ته‌مه‌نی هه‌ر دووسێ خوله‌که‌، تا موده‌تێکی زۆر ره‌نگی له‌سه‌ر په‌ره‌ی مێشکی مرۆڤ کالناپێته‌وه‌، هه‌ر ئەو سیحره‌شه‌ وای کردوه‌ شاعیران و نوسه‌ران و هونه‌رمه‌ندان، نه‌میری له‌ ره‌نگه‌کاندا بدۆزنه‌وه‌و به‌ ره‌نگه‌کان ئارایشتیان بکه‌ن و له‌سه‌ر بالی ره‌نگاله‌ی وشه‌و تابلۆدا بۆمانی بکه‌نه‌ دیاری. بێگومان ره‌نگ ئایه‌ته‌، ره‌نگ چاوه‌، ره‌نگ هه‌زه‌، بۆیه‌ که‌س به‌قه‌د ره‌نگناسان گیانی ئاسوده‌ نییه‌ و که‌سه‌ش به‌قه‌د ره‌نگکوژان زه‌بوون وزه‌لیل نییه‌.

ناونیشانی توێژینه‌وه‌که‌: ئەم توێژینه‌وه‌یه‌ که‌ به‌ ناونیشانی (واتای ره‌نگه‌کان له‌ شیعره‌کانی فازیل شه‌ورۆ) یه‌. هه‌ولێکه‌ بۆ خوێندنه‌وه‌یه‌کی ئەده‌بیانه‌و لێکدانه‌وه‌و شیکردنه‌وه‌ی واتای ره‌نگه‌کان له‌ شیعره‌کانی فازیل شه‌ورۆدا. بۆ ئەوه‌ی واتای ره‌نگه‌کان و هۆکاری به‌ کارهێنانی ره‌نگه‌کان له‌ لای شاعیردا بزانی و هه‌ر له‌م گۆشه‌ نیگایه‌شه‌وه‌ تێروانین و بیرو خه‌یال و ئەندیشه‌ی شاعیر پێشان بده‌ین. که‌ ئەمه‌ش تارا‌ده‌یه‌کی زۆر ده‌توانیت هاوکارمان بێت له‌ گه‌یشتن به‌ تیگه‌یشتنیکی واقعیانه‌ بۆ واتای ره‌نگه‌کان له‌ شیعره‌کانی ئەم شاعیره‌ هه‌ست ناسکه‌دا.

هۆکارو گرینگی هه‌لبژاردنی بابه‌ته‌که‌: وه‌ک ده‌زانین هه‌ر توێژینه‌وه‌یه‌کی زانستی نرخ و به‌های تایبه‌تی خۆی هه‌یه‌ بۆیه‌ ئیمه‌ش گرینگی و بایه‌خی ئەم بابه‌ته‌ له‌م خالانه‌ی خواره‌وه‌دا ده‌بینینه‌وه‌ که‌ ئەمانه‌ن:-

1- کاریگه‌ریی ره‌نگ و به‌کاره‌ینانی له‌بوا‌ری ئه‌ده‌بی و هونه‌ری به‌گشتی و له‌شیعردا به‌تایبه‌تی پینگه‌یه‌کی به‌رزو به‌هیزو فراوانی هه‌یه‌و شاعیران له‌دارشتنی به‌هه‌مه‌کانیانداپه‌نای بۆده‌به‌ن و بایه‌خی پینده‌ده‌ن .

2- واتای ره‌نگه‌کان له‌ناو ده‌قی شیعیری و ئه‌ده‌بیدا ره‌نگدانه‌وه‌یه‌کی به‌هیزی له‌سه‌ر زیندوو‌یه‌تی و نه‌مری ده‌قی شیعیری و لایه‌نی ئیستاتیکیه‌تی شیعیری هه‌یه . ئه‌مه‌ش هۆکاریکه‌ بۆکردنه‌وه‌ی ئاسۆیه‌کی نوێ له‌به‌رده‌م واتای ده‌ق و داھینان و جوانکاری ده‌ق .

3- هه‌ربه‌هۆی واتای ره‌نگه‌کانه‌وه‌ ده‌توانین ئاستی داھینان و گۆرانکاری و بنه‌مای هزری شاعیرو سه‌رده‌مه‌که‌ی دیاری بکه‌ین.

سنورو چوارچۆیه‌ی توێژینه‌وه‌که‌:- توێژینه‌وه‌که‌ له‌ چوارچۆیه‌ی شیعه‌ره‌کانی فازیل شه‌روودا ده‌خوێتته‌وه‌ و هه‌موو نموونه‌کانیش له‌نیو ده‌قه‌شیعه‌ره‌کانی شاعیردا خراونه‌ته‌روو. به‌مه‌به‌ستی ده‌رخستنی واتای ره‌نگه‌کان و کاریگه‌ریان له‌سه‌ر ده‌روونی شاعیردا.

گیروگرتنی توێژینه‌وه‌که‌: ئه‌و توێژینه‌وه‌یه‌ هۆکاریکه‌ بۆ خستنه‌رووی ئه‌و گیروگرتانه‌ی له‌چوارچۆیه‌ی واتایی ره‌نگه‌کاندا له‌شیعه‌ره‌کانی شاعیردا به‌دی ده‌کریت ، که‌ده‌بیته‌هۆی دیاری کردنی ئاستی ئیستاتیکیه‌ت و پله‌ی شیعیریه‌تی شاعیر .

ریبازی توێژینه‌وه‌که‌: له‌نوسینی ئه‌م توێژینه‌وه‌یه‌دا به‌پێی پێویستی لایه‌نه‌زانستی و هونه‌ریه‌کانی ئه‌م توێژینه‌وه‌یه‌ ریبازی شیکاری وه‌سفیمان په‌یره‌وکردوه‌ . ئه‌م لیکۆلینه‌وه‌یه‌ به‌میتۆدیکی وه‌سفی شیکاری ئه‌نجامدراوه‌ . له‌ره‌وتی لیکۆلینه‌وه‌که‌دا که‌ له‌دوو به‌شدا ریکخراوه‌ ، سه‌ره‌تا وه‌ک پێشه‌کییه‌کی تیۆری باس له‌چیه‌تی ره‌نگ کراوه‌ و له‌رووی تیۆرییه‌وه‌ هه‌ول‌دراوه‌ چه‌مه‌که‌کی و میژوو‌ه‌که‌ی و تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی روون بکریته‌وه‌ . بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ش زۆرتر روانگه‌کانی زانایان و نوسه‌رانمان وه‌کو بنه‌مای سه‌ره‌کی وه‌رگرتوون ، ئه‌گه‌رچی له‌ده‌رخستنی ره‌هه‌نده‌ میژوو‌یه‌که‌ی سه‌رنجمان خستوو‌ه‌ته‌ سه‌ر بیرمه‌ندگه‌لیکیتیریش که‌ به‌م بابه‌ته‌ کاریگه‌ر بوون.. دواتریش له‌به‌شی دووه‌مدا، هه‌ول‌دراوه‌ ئه‌و بنه‌ما و تیگه‌یشتنه‌ی که‌ له‌میتۆدی واتای ره‌نگه‌کان هه‌یه‌ ، به‌کار به‌یئرنی و شیعه‌ره‌کانی فازیل شه‌رووی پێ بخویندریته‌وه‌ . له‌م روانگه‌وه‌ ئه‌وه‌نده‌ی

کرابێ هه‌موو ئه‌و ئاماژانه به‌رچاو گیراون، که له ڕیگه‌یانه‌وه ده‌توانین وه‌ک به‌شێک له کاریه‌گه‌ریه‌کانی ڕه‌نگ بیانینین. له کۆتاییدا، هیوادارم توانیببێم خزمه‌تێکی بچووک به‌ شاعیر و شیعره‌وه‌ده‌بیاتی کوردی بکه‌م .

به‌شی یه‌که‌م :ته‌وه‌ره‌ی یه‌که‌م :چه‌مک و پیناسه‌ی ڕه‌نگ:

ته‌وه‌ره‌ی یه‌که‌م: زاراوه و چه‌مک و پیناسه‌ی ڕه‌نگ: له‌فه‌ره‌ه‌نگی هه‌مبانه‌ بۆرینه‌دا وا پیناسه‌ی ڕه‌نگ کراوه: " ڕه‌نگ چۆنیه‌تی دیمه‌نیکه‌ که‌ دیته‌ به‌رچاو، وه‌ک سپیه‌تی، سوری، زه‌ردی...تاد" و ئه‌و مانایانه‌شێ له‌به‌ر ده‌گرێته‌وه: " واشی، بار، جوړ، ته‌رز / چۆنیه‌تی ببجم و شکل"، ئه‌وجا نزیکه‌ی (35) وشه‌یه‌کی په‌یوه‌ست به‌ ڕه‌نگ به‌دوای خۆیدا دینی. هه‌ر له‌ هه‌مان فه‌ره‌ه‌نگدا، وشه‌ی (ڕه‌نگ، به‌واته‌ی ڕۆشنایی و ڕۆناکی) دی و وشه‌ی " ڕه‌هن / ڕه‌ه‌نگ، مانای بیه‌لی چاو" ده‌ده‌ن (هه‌ژار، 2014: 392 - 394). هه‌رچی فه‌ره‌ه‌نگی ئۆکسفوردی ئینگلیزی به‌م شیوه‌یه‌ ڕه‌نگ پیناسه‌ده‌کا: "خه‌سه‌له‌تیکه‌ له‌ شتی‌کدا ده‌بینه‌ری، یان هه‌سته‌تیکه‌ ده‌که‌وتته‌ به‌ر دیدی چاو، له‌ ناکامی به‌رکه‌وتنی ڕۆناکی به‌و شته‌"..... (https://en.oxforddictionaries.com/definition/colour). له‌ دوو پیناسه‌ ساده‌یه‌ی ئه‌و دوو فه‌ره‌ه‌نگه‌ دوو شت ده‌خوینینه‌وه، یه‌کیان ئه‌وه‌یه‌ که‌ ڕه‌نگ به‌ چاو ده‌بینه‌ری، دووه‌میشیان به‌بێ بوونی ڕۆناکی، ڕه‌نگه‌کان خۆیان ناوینن. ئه‌وه‌ی جیگه‌ی سه‌ره‌نجه، وشه‌ی (ڕه‌نگ و ڕه‌نگ) ی کوردی، زۆر لێک نزیکن له‌ ده‌نگ و واتادا، ئه‌و (3) وشه‌یه‌ کرده‌ی چاوو بینین و شکانه‌وه‌ی ڕۆناکییه‌ که‌ به‌ ئاشکرا به‌یه‌که‌وه‌ ئاوێته‌ ده‌که‌ن. که‌ زانستی ڕه‌نگی پێیده‌گوتریت .

ته‌وه‌ره‌ی دووه‌م: ڕه‌نگ له‌روانگی زانستییه‌وه : هه‌ر چه‌نده‌ ڕه‌نگ شتیکی به‌رجه‌سته‌ نییه، به‌لام ئه‌وه‌ ناگه‌یه‌نی که‌ له‌رووی زانستییه‌وه‌ نه‌گه‌رێته‌وه‌ بۆ دۆزینه‌وه‌ی زانستیانه‌ ی ڕه‌نگ، هه‌ندێ پێیان وابوو که‌ ته‌نها ڕه‌نگی سپی هه‌یه، به‌لام دواتر ده‌رکه‌وت که‌ ڕه‌نگی "سور، شین، زه‌رد" ڕه‌نگی بنه‌ره‌تین بۆ دروست بوونی ڕه‌نگه‌کانی تر. (شێخانی، 2013: 4) زانای گه‌وره‌ی فیزیایک (ئیسحاق نیوتن)یش، له‌ ڕیگی شیکاره‌ زانستییه‌کانیه‌وه‌، توانی جوړه‌کانی ڕه‌نگ زانستیانه‌ شیکاته‌وه‌ و ئه‌و بۆچونه‌ی که‌ پێشتر باوه‌ریان پێ هه‌ بوو، سه‌رله‌به‌ری له‌به‌ریه‌ک هه‌له‌ته‌کینی، که‌ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ که‌ ڕه‌نگی سپی دایکی ڕه‌نگه‌ کانه، به‌پێی لێکدانه‌وه‌ی (نیوتن)، هه‌ که‌ به‌م شیوه‌یه‌ تاقیکردنه‌وه‌که‌ی ئه‌نجامدا "کاتیکی

رووناکی خسته سهر پارچه جامیکی نووسراو یاخود داتاشراو دوای لیکۆلینه‌وه‌ی له‌سهر پیکهاته‌کانی سهره‌کی، که‌دواتر به‌وه‌ ناسرا پپی ده‌لین په‌لکه‌ زیرینه‌کان، ئەم رووناکیه‌ ده‌ که‌ویته‌ سهر ههر شتیکی، جوهره‌ رووناکیه‌ک دروست ده‌کات، به‌پپی سرووشتی ئەم شته‌ بیه‌ و به‌پپی ئەم پیوه‌ره‌ی که‌ رووناکیه‌ک ده‌یداته‌وه‌. ئەگەر بینیمان کاتی رووناکی له‌هه‌ ر شتیکی داو تیشکی نه‌دا ئەوا ئەو ره‌نگه‌ ره‌شه‌، به‌لام ئەگەر ئەم لاشه‌یه‌ رووناکی دایه‌ وه‌ ئەوا ره‌نگی ئەم پارچه‌ لاشه‌یه‌ سپیبه‌ وه‌ه‌ندیک جار شته‌که‌، هه‌ندیک له‌ پیکهاته‌ی رووناکی ده‌داته‌وه‌". (شیخانی، 2013: 5) بۆ یه‌که‌م جار له‌ میژووی زانستی ره‌نگدا، (ئیسحاق نیوتن) چه‌ند تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی کرد و له‌ئه‌نجامه‌کانیدا زانستیانه‌، دروستبوونی ره‌نگه‌کانی یه‌کلاکرده‌وه‌ ئەمه‌ش به‌ ئەنجامدانی تاقیکردنه‌وه‌کانی له‌سهر بابته‌ی شیکردنه‌وه‌و شیته‌لکاری تیشکی خۆر و ره‌نگه‌کانی شه‌به‌نگه‌خۆری "په‌لکه‌ زیرینه‌ی ده‌ستکه‌وت" که‌ئه‌ویش بریتیه‌ له‌حه‌وت ره‌نگه‌ سهره‌کیه‌که‌: "سور، پرته‌قالی، زهره‌، سه‌ وز، شین، نیللی، بنه‌وشه‌یی". (شیخانی، 2013: 4) به‌م شیوه‌یه‌ به‌ به‌کاره‌ینانی ئەو ئاوێزه‌ شووشه‌بیه‌وه‌، (نیوتن) تیۆری (ره‌نگی سپی) پووچه‌ل کرده‌، کاتیکی (ره‌نگه‌ سپیبه‌که‌ی خۆر چووه‌ناو ئاوێزه‌وه‌که‌، گۆرانی به‌سهردا هاتوو ته‌نها به‌ ره‌نگه‌ سپیبه‌که‌وه‌ نه‌ماوه‌ به‌لکو شیبیکردۆته‌وه‌، ئەوه‌ی نواند که‌ ته‌نها کاری ئاوێزه‌که‌ شیکردنه‌وه‌و جیاکردنه‌وه‌ی بووه‌نه‌ک گۆرینی). (سالار، 2009: 65) که‌واته‌ له‌رووی زانستیانه‌ ده‌لین، (نیوتن) سه‌لماندی که‌ کۆمه‌لیکی ره‌نگ هه‌یه‌ له‌ سرووشت دا و تیشکی خۆریش هۆکاری سهره‌کی ده‌رکه‌وتنی ره‌نگه‌کانه‌، چونکه‌ ره‌نگ و تاریکایی ده‌رکه‌وتنی که‌متره‌ جگه‌ له‌ (فسفۆر) که‌ ده‌کرێ ههر هۆکاریکی رووناکی ده‌رکه‌وی. زانای ئەلمانی (د. ئۆسوالد Dr. Oswald) له‌سالی 1917 له‌ باسیکیدا هه‌ولێ داوه‌ ژماره‌ی ره‌نگه‌کان دیاری بکات، چ ئەوه‌ی له‌ سرووشت دایه‌و چ ئە وه‌ی له‌ شه‌به‌نگی خۆردایه‌، جگه‌ له‌مانه‌ش دروست بوونی ره‌نگی نوێ، هه‌ندیک بیر و بۆچوون هه‌یه‌ که‌ له‌ دیوی دونیای ماددیه‌ته‌وه‌، به‌واتایه‌کی تر بلین که‌ له‌ به‌هه‌شت هه‌ زاران ره‌نگی نه‌بینراو هه‌یه‌ که‌ ئیمه‌عه‌قلیشمان په‌ی پینابات، هه‌رچه‌نده‌ له‌رووی زانستیبه‌وه‌، سه‌لماندنی ئەوه‌ کاریکی نه‌کرده‌یه‌، به‌لام بووه‌ته‌ به‌شیک له‌ زانیاری گشتی، له‌لای خه‌لکانی خاوه‌ن عه‌قیده‌، زانای ئەلمانی، (د. ئۆسوالد Dr. Oswald) پیی وایه‌ "پتر له‌ 900 ره‌نگ هه‌یه‌". (سالار، 2009: 66) "تا ئیستا ژماره‌ی ره‌نگه‌کانی که‌ چاوی مرۆف توانیویه‌تی لیکیان جیا بکاته‌وه‌ که‌ یشتۆته‌ نزیکه‌ی (10) ملیۆن ره‌نگ... به‌لام

زاناکان ژماره‌که به زۆرتر ده‌زانن و ئومێده‌وارن له ئاینده زۆر ره‌نگی دیکه‌ش بدۆزنه‌وه که تا‌کو ئیستا ئی‌مه پێیان ئاشنا نه‌بووین."

(<http://www.rit-mcsl.org/fairchild/WhyIsColor/files/ExamplePage.pdf>)
ده‌کرێ ره‌نگه‌کان، زانستییانه به‌رسهر ئه‌م دوو کۆمه‌له‌دا دابه‌ش بکه‌ین؛ یه‌که‌م: ره‌نگه‌ کرۆماتیکییه‌کان (Chromatic Colors): بریتییه له‌چوار ره‌نگه‌ سه‌ره‌کییه‌که‌ی شه‌به‌نگه‌ ڕۆژ: زه‌رد، سوور، شین، سه‌وز. دووهم: ره‌نگه‌ ئه‌کرۆماتیکییه‌کان (Achromatic Colors): که‌هه‌ردوو ره‌نگی: ره‌ش و سپی ده‌گرێته‌وه. (سالار، 2009: 66) چونکه‌ ره‌نگ ئه‌مرۆ هه‌م زانسته و هه‌م ئامرازێکی په‌یدا‌کردنی کپریاره‌ بۆ به‌ره‌مه‌کانی ده‌ستی مرۆف که‌ ده‌ستکه‌وتی ماددی باشی به‌دواوه‌یه، زۆر لیکۆلێنه‌وه‌ی له‌سه‌ر کراوه، له‌جلوبه‌رگ و هه‌موو جوړه‌ دیزاین و نه‌خشه‌و نیگارێک، کار گه‌یشتۆته ئه‌وه‌ی هه‌م بۆ ئه‌شکنجه‌و ئازادان، ره‌نگ به‌کار دێ و هه‌م بۆ ئه‌قینداری و خۆشه‌ویستی و سه‌غله‌می و ته‌ندروست باشیدا. بۆ ئه‌شکه‌نجه‌دان له‌زیندانه‌کاندا به‌ره‌نگکردنی ده‌رویه‌ری به‌ندکراو به‌ره‌نگی ئازار به‌خشی وه‌ک سووربۆ شوینی خۆشگۆزه‌رانی و هێمنیش ره‌نگی سه‌وزو په‌مه‌یی... ته‌نانه‌ت له‌وه‌رزش و گه‌مه‌کانیشدا له‌کۆنه‌وه‌ ره‌نگ ڕۆلی هه‌بووه‌ گه‌مه‌ی گاو ده‌سمالی سووری ئیسپانییه‌کان به‌بێ تاراو ده‌سمالی سوور ناکرێ، چونکه‌ چاوی گا هه‌ر ره‌نگی سوور ده‌بینی، ئه‌وه‌یش ئه‌گه‌ر بجولێته‌وه و له‌حه‌ره‌که‌دابێ. ئیمرۆ که‌ دیزاینی باله‌خانه‌یه‌ک، یان قوتابخانه‌وه‌ نه‌خۆشخانه‌وه‌ شیتخانه‌وه‌ سینه‌مایه‌ک، بۆ نمونه‌ ده‌کرێ، وه‌ک چۆن ئه‌ندازیاری خانووبه‌ره‌ هه‌یه، ئه‌ندازیاری ره‌نگیش کاری خۆی تیدا ده‌کا. هه‌موو ئامیره‌کانی ته‌کنه‌لۆژیایی سه‌رده‌میش، زۆر په‌یوه‌ستن به‌زه‌وق و دیدی کپریاره‌کانیان له‌باره‌ی ره‌نگ و جوړه‌کانییه‌وه، ئه‌مه‌ گه‌یشتۆته‌ جیهانی بۆن و ده‌نگیش چونکه‌ ده‌وتری ئه‌وانیش ره‌نگی خۆیان هه‌یه .

ته‌وه‌ره‌ی سی‌یه‌م: ره‌نگ له‌ ده‌قی فۆلکلۆری کوردیدا: کوردیش وه‌ک هه‌موو گه‌لانی دیکه، له‌هه‌موو بواریکی ژبان و ژینگه‌دا، خاوه‌ن که‌له‌پور و فۆلکلۆری تاییه‌ت به‌خۆیه‌تی. بێگومان ئامرازی سه‌ره‌کی داڕشتن و گواستنه‌وه‌ی ئه‌و فۆلکلۆره‌ش زمانه، که‌ بۆته‌ پارێزه‌ری نه‌ته‌وه‌و مانه‌وه‌و به‌رده‌وام بوونی سه‌ره‌پرای هه‌موو کاره‌سات و نه‌گه‌به‌تی و نه‌هامه‌تییه‌کانی. ده‌بینین، نه‌ته‌وه‌ی کورد به‌هۆی بوونی کلتور و فۆلکلۆریکی ره‌سه‌ن و

زۆرۆزه‌بهنده‌وه‌ ماوه‌و به‌رده‌روامه‌ له‌ هه‌نگاونان. بێگومان ره‌وشی ژبانی راووراوچه‌تی و کۆچه‌ری و ئاژه‌لداری و کشتوکال، هه‌موو جێ په‌نجه‌ی خۆیان له‌و میراته‌ پرگه‌نجینه‌یه‌ به‌جیه‌ئیشتوه‌.

نابێ ئه‌وه‌ش فه‌رامۆشبه‌که‌ین که‌ ره‌نگه‌کانی سرووشتی کوردستان له‌ دیمه‌نی شاخ و داخ و ده‌شت و ده‌رو روباو کانی و کوپستان و به‌فرو... هه‌مووی ره‌نگیداوه‌ته‌وه‌، ئه‌وه‌ هه‌موو ناوه‌ جوانانه‌ له‌ ره‌نگ خواستراوه‌نه‌ته‌وه‌: سه‌وزه‌لی و به‌فرین و هه‌ورین و ره‌ش و که‌سه‌که‌ و ئه‌سمه‌ر و نه‌خشین و ره‌نگین و ره‌نگال و ره‌نگاله‌. ته‌نانه‌ت ئه‌مه‌ له‌ ره‌نگی پۆشاک‌ی ژن و پیاو و منداله‌کانی کورددا ده‌بینیری، خۆ به‌هاران، له‌ سه‌یرانان گۆل و چیمه‌ن و گۆلاله‌و ره‌نگی کراس و که‌واو سوخمه‌ی کچ و ژناکانیان لیک چودا ناکه‌یه‌وه‌، ئه‌گه‌ر له‌ شوینی خۆیان نه‌جوولینه‌وه‌، هه‌روا ده‌زانی سرووشته‌ جوانه‌که‌ی به‌هاره‌ دانیشتوه‌و راکشاه‌.

جگه‌ له‌مانه‌ش کورده‌کان سه‌رنجیان بۆ گۆرانی ره‌نگی دارودره‌خت و دارستان و شاخ و کپو و گیانه‌وه‌ره‌کانی ده‌روبه‌ریشیان ده‌کرد. ده‌یابینی شه‌گردو بۆق و مارو مامرمیلۆک چۆن ره‌نگی خۆیان به‌پێ ره‌نگی خاک و خۆلی ده‌وروبه‌ریان ده‌گۆرن.

یه‌ک په‌شمه‌یان به‌ره‌یان مافوری کوردی هه‌مان وینه‌و ره‌نگی سرووشتی ناوچه‌که‌یان وه‌ رگرتووه‌، ره‌شمال و ده‌سمال و کوره‌بار و کلّاش و هه‌وری و کراسی به‌باخه‌ل و سوخمه‌و ره‌نگی ئالو و آلی جلی ژنانه‌و هه‌روه‌ها که‌ره‌سته‌ فۆلکلۆریه‌کانی تیکه‌له‌یه‌کن له‌ ره‌نگه‌کانی سرووشتی کوردستان. بۆیه‌ ده‌توانین بڵین ره‌نگی فۆلکلۆری "بریتیه‌ له‌و ره‌نگانه‌ی که‌ له‌ زۆر کۆنه‌وه‌ بۆ کورد ماوه‌ته‌وه‌ خاوه‌نیک‌ی دیاریکراوی نییه‌". (شێخانی، 2013: 67). "ره‌نگی که‌له‌پوور که‌ره‌سته‌ی فۆلکلۆری کوردی جیاپه‌ له‌ ره‌نگ و فۆلکلۆری که‌ره‌سه‌ی گه‌لانی تر که‌ئه‌مه‌ش به‌هۆی ئه‌و ماده‌ خاوانه‌یه‌ که‌ لێیان دروست کراوه‌که‌ره‌نگی سرووشتی و گیانه‌وه‌رانی ناوچه‌که‌ی وه‌رگرتووه‌ بۆ نمونه‌ گوریس". (شێخانی، 2013: 67) وه‌ک له‌پیشوو‌تریش ئاماژه‌مان پیکرد ره‌نگی سرووشتی کاریگه‌ری هه‌یه‌ له‌ سه‌ ره‌نگی بوونه‌وه‌ره‌کان (مروّف، گیانه‌وه‌ر، زینده‌وه‌ر) ئه‌وه‌تا به‌پێ لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی ئافره‌ تیک‌ی ئه‌م‌ریکی (بسی.م. هه‌نگت) که‌ کتیبیک‌ی به‌ناوی (هه‌موو شتی ده‌رباره‌ی مار) نووسیوه‌ "ره‌نگی پێستی مار، به‌پێی ژینگه‌و ده‌وروبه‌ری ئه‌و شوینه‌ی که‌ تیا ده‌ژی، ده‌

گۆرّی. له زه‌ویه کشتوکالییه‌کاندا ره‌نگی سه‌وزه، له‌خۆل و لمدا ره‌نگی زه‌رد یان سوور و زه‌رده. جوانترین مار ماری (بوا)یه که سکی وه‌کو ره‌نگی سافی ناسمان شینه و پشتی وه‌ کو گیای دارستان سه‌وزه و له‌سه‌ر دره‌خت ده‌ژّی، که بالنده له سه‌روه‌ده‌بیینی و اه‌ه‌ست ده‌کات به‌شیکه‌له‌ره‌نگی دارستان و که له‌ خواره‌وه‌ش ده‌بیینی و اه‌ه‌زانیته ره‌نگی ناسمانه. له‌به‌ر ئەمه‌به‌ناسانی نیچیری خۆی ده‌گرّی". (ره‌سول، 2005: 128) سروشت کاریگه‌ری هه‌یه له‌سه‌ر ده‌رکه‌وتنی ره‌نگ و هه‌روه‌ها له‌سه‌ر په‌ند و ئیدۆم و توانج که به‌ شیکن له‌ فۆلکلۆر وه‌ک ده‌بیین زۆرجار له‌ناو فۆلکلۆری کوردی هه‌ندی په‌ند و توانج هه‌یه مروّقه که ده‌شوبه‌یته به‌ره‌نگی

گیانه‌وه‌ره‌که یان بالداره‌که وه‌ک ده‌لّی (ده‌لّی قه‌له‌ره‌شه ده‌قیرینّی)، ئەم توانجه‌خاوه‌نی یه‌که‌می دیار نییه به‌لکو ده‌ماو‌ده‌م و تراوه‌و بووه‌ته به‌شیک له‌فۆلکلۆری کوردی، هه‌روه‌ها له‌په‌ندی کوردیش زۆرمان هه‌یه له‌مجۆره‌ بۆ نمونه: "چاوی سوور بووه". (خال، 2007: 154) هه‌روه‌ها له‌چیرۆکی کوردی ره‌نگ زۆر به‌کارهاتوه له‌هه‌ر شوینه و بۆ مانا و مه‌به‌ستیک، "له‌چیرۆکی (گایه‌ زۆران بازه‌که)، بۆ لیك جیاکردنه وه‌ی گایه‌کان ره‌نگ به‌ کارهاتوه وه‌ک: گاره‌ش، گابۆر، که‌واته لیره‌ش دا سروشتی ره‌نگی گیانه‌وه‌ره‌کان یان ئاژه‌له‌کان ره‌نگدانه‌وه‌ی هه‌یه له‌ناو فۆلکلۆری کوردیدا". (میسری، 2015: 41)، بۆیه ته‌نیا ره‌نگی سپی مه‌ر و بز، بۆته ده‌ست نیشانکردنی پتر له‌سه‌د جۆریان به‌گویره‌ی ئه‌و په‌له‌ ره‌ش و سپیه‌ی که له‌سه‌ خوریه‌که‌یانه هه‌یه، ته‌نانه‌ت ئاژه‌لداره‌کان به‌مه‌رو بز ده‌لین، له‌سپیان و له‌ره‌شان. ره‌نگی دره‌خت و دار و ده‌وه‌ن و کیو و گرد و ده‌شت و دۆله‌کان ...تاد، به‌شیکیان به‌هۆی ره‌نگه‌کانیانه‌وه‌ ناولینراون بۆ نمونه: چیا (کیوه‌ره‌ش)، به‌هۆی ره‌شی ره‌نگ کیوه‌که، یان ده‌لین (ریحانه‌ره‌شه)، ئەو ریحانه‌یه که ره‌نگی په‌لکه‌کانی ره‌ شه. ئەوجا ده‌یان ناوی دیکه‌ی وه‌ک (گۆمه‌شین و چیا‌زه‌رده‌و و گرده‌سپیان، گرده‌سۆر ...تا). ره‌شه‌و سووره و زه‌رده و شینه و گورگه و بۆره و به‌له‌ک، له‌که‌م شارو دێیان هه‌یه، پیاویان به‌وه‌ ناوانه‌وه‌ نه‌بّ و شانازیشی پێوه‌نه‌که‌ن. نابّ ئەوه‌ش فه‌رامۆش بکه‌ین که هه‌ریه‌ک له‌و ره‌نگانه‌هیز و وزه‌وو و جۆره‌راکیشانیکی خۆیان هه‌یه، بۆ نمونه ره‌نگی ره‌ش، (باوترین ره‌نگی پۆشاک‌ه‌ردوو ره‌گه‌زه‌که‌یه که له‌هه‌موو سات و وه‌رزه‌کاندا ده‌پۆشریت، ره‌نگی ره‌شی ماکی هیز و وزه‌و کارامه‌یی و جوانپۆش و سه‌ره‌خۆبی تێدایه ، زۆرجار رێخۆشکه‌ری سازدانی پێوه‌ندییه، (ریتاتانیوس) له‌کتییی (ئه‌مه‌یه ره‌نگ) دا ده

نووسیت: ره‌نگی ره‌ش په‌یوه‌ست بووه به زه‌وییه‌وه و سیمبولی پیت و به‌ره‌که‌ت بووه. "ره‌ش لای هه‌بیه‌کان بو‌ پروبه‌پروبوونه‌وه‌ی یاسا و ریسا باوه‌کان به‌کارهاتوووه، له لای میوزیک ژهنه‌کان تاییه‌تمه‌ندیه بو‌ ره‌نگه‌که‌و خیرایی گۆرانکاری له‌چیرینی ریتمه‌کان، زهرده‌شتیه‌کان به‌پرووخساری سیاوه وینه‌یان له‌سه‌ر دیواره‌کان کیشراوه، شیعه‌کان له‌مه‌راسیمی عاشورادا ره‌ش ده‌پۆشن، هه‌ر چه‌نده‌له‌جل و به‌رگدا ره‌نگی ره‌ش سیمبولی تازه‌بازی و خه‌مه‌به‌لام له‌مۆده‌و پۆشاک‌ی ژاندا لایه‌نی شه‌هوه‌ت‌بازی و وروژانی سیکی تیدایه‌بو‌یه‌پرفروشتین کوتال له‌دونیا‌دا ره‌نگی ره‌شه". (شه‌ورۆ، 2017: 29) که‌واته سه‌لمیندراوه که فۆلکلۆری کوردی ده‌وله‌مه‌نده له‌ره‌نگ، به‌هۆی ره‌نگی سرووش و گیانه‌وه‌ره‌کانی ده‌روبه‌ری و وه‌رزه‌کانی ساله‌. دیاره‌ ده‌زانین که فۆلکلۆری کوردی، تا بلی‌ی ده‌وله‌مه‌نده به‌شیعر و به‌ندو به‌ندۆکه‌و لایلاه‌وه‌سه‌ردولکه‌و بالۆره...تاد. که‌پشتاوپشت و ده‌ما و ده‌م له‌سه‌ر زاری هونه‌رمه‌ندان‌ی میلی کورد و جوتیار و دایک و لاوک بیژان و چه‌یرانبیژ و به‌یت‌بیژان بۆمان ماته‌وه. (شایی و هه‌له‌په‌رکی و ئاهه‌نگ و داوه‌ته‌کان) له‌ کورده‌واریدا، یان دروینه‌کردن و ساوه‌رکووتانه‌وه‌ و مه‌ردۆشین و بی‌ریکردن.. هه‌مووی به‌ره‌مه‌ فۆلکلۆری ره‌سه‌نی کوردین. جا هه‌ریه‌ک له‌ و رستانه‌ چه‌ندان لق و پۆیان لیبۆته‌وه، وه‌کو جو‌ره‌کانی لاوک و چه‌یران و مه‌قام و سیاچه‌مانه‌وه هۆره...تاد. بی‌گومان ئه‌و به‌ره‌مانه‌هیچیان خالی نین له‌ ره‌نگه‌کان جا راسته‌وخۆ باسکرابن یان ناراسته‌وخۆ. هه‌ر بو‌ نموونه. ره‌نگ ته‌نانه‌ت له‌ ناو فۆلکلۆریشدا وه‌ک ره‌مز به‌کارهاتوووه:

ره‌نگ زه‌رد و لیو به‌بارم

عاشقی به‌چاوی یارم

ئه‌گه‌ر ئه‌زانی به‌حالی ده‌ردم

گریانت مه‌یه‌و، په‌ی ره‌نگی زه‌ردم (کاکه‌پی، 2005: 59)

له‌م دوو دقه فۆلکلۆرییه‌دا، ره‌نگی زه‌رد هه‌رجه‌ری ده‌رهاویسته‌هۆکاریکه، یه‌که‌میان نه‌خۆش و ده‌رده‌داری عیشقه، دووه‌میان له‌تاو غه‌ریب و دووری یاره. بو‌یه‌ئه‌گه‌ر وردتر له‌ره‌نگی زه‌رد پیروانین له‌ناو ئه‌ده‌بی فۆلکلۆریدا، ده‌بینین، ئه‌وا پاییز سه‌رده‌سته‌ی

ره‌نگه‌کانه و هه‌رچی ره‌نگ زه‌ردی هه‌یه له گه‌لا زێرینه‌کانی ئه‌ودا کۆکراوه‌ته‌وه، به‌ ده‌یان ده‌قه شیع‌رمان له‌به‌ر ده‌سته:

ره‌نگ زه‌ردی خه‌زان، خه‌تای پاییزن.....

ره‌نگ زه‌ردیه‌که‌ی من، دووری نازیزن (کاکه‌یی، 2005: 59)

پروان، چۆن ره‌نگی کراسی یار بو‌ته ره‌نگدانی خۆشه‌ویستی نه‌ بو‌ زێدو مال و نیشتیمان:

تۆ له سلیمانی به‌ کراسی جه‌وت ره‌نگ

منیش له تاران غه‌ریب و دلته‌نگ (ره‌سول، 1970: 70)

ده‌بینین، ره‌نگی ئه‌و جیاپه له گه‌ل ره‌نگی تارانیه‌کان، بو‌یه هه‌ست به‌ غه‌ریبی ده‌کا به‌لام یاره‌که‌ی چونکه له‌ناو که‌س و کار و شاره‌که‌ی سلیمانی خۆپه‌تی، جه‌وت ره‌نگه و ئاماژه‌یه بو‌ خۆشی ی ناو خزم دۆستان، ره‌نگی غه‌ریبی بو‌ نموونه: ره‌نگی ولات له‌م هاوکێشه‌یه جوانتر ده‌رده‌که‌وت:

ژیان له‌ دووره‌ ولات = به‌ ره‌نگی غه‌ریبی

ژیان له‌ باوه‌شی ولات = به‌ کراسی ره‌نگا و ره‌نگی

که‌واته بایه‌خی شیعی فۆلکلۆری کوردیدا ده‌میکه به‌رز نرخیندراوه، ئه‌وه‌تا (نیک تین) ده‌باره‌ی ئه‌ده‌بی کوردی ده‌لێت: "هه‌ر لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک له‌ ئه‌ده‌بیاتی کوردی، ده‌بیته‌ پێش هه‌موو شتی‌کدا له‌سه‌ر فۆلکلۆری ئه‌و نه‌ته‌وه‌ بکریته‌ (غه‌ فووری، 2018: 29)

ره‌نگ و ره‌نگرێژکردن مه‌رج نییه له‌ ئه‌ده‌بدا ته‌نها یه‌ک مانایان هه‌بن، له‌م دێره‌ شیعه‌ فۆلکلۆریانه‌ ره‌نگی سوور بو‌ مه‌به‌ستیکی تر به‌کارده‌یت که‌ نیشان و ئاماژه‌یه بو‌ ساتی دلخۆشی و ره‌نگدانه‌وه‌ی له‌سه‌ر ئه‌ندامه‌کانی جه‌سته‌ی مرۆڤدا، وه‌ک (کولمی یار) وه‌ک له‌م چه‌ند نموونه‌ی خواره‌وه‌ ده‌رده‌که‌وت:

خۆزگه‌م به‌و خوشکه‌ی برای دئی له دور

ده‌سکاته ملی ره‌نگی ئه‌بئ سـوور (کاکه‌یی، 2005: 67)

له‌م ده‌قه فۆلكلۆریانه‌دا، ره‌نگی سوور هێمايه بۆ مووژده‌ی هاتنی خۆشی و شادی. له‌ دێری یه‌که‌م ره‌نگی سووری یاره‌که‌ی له‌و کاته‌ ده‌رده‌که‌وئێ که‌ براکه‌ی له‌ دوروه‌وه‌ دێته‌وه‌ به‌ ده‌م و چاویه‌وه‌ دیاره‌، یان کاتیك کچ به‌ یاره‌که‌ی ده‌لئ ده‌سته‌ سڤی سوور با له‌ گیرفانت بئ بۆ ئه‌وه‌ی له‌ دیوه‌خان ئاره‌قی پئ بسڤئ ئه‌مه‌ به‌و مانایه‌ی که‌ ره‌نگی سوور هه‌رچه‌ند تاییه‌ته‌ به‌ کچان، لئ پیاوانیش ده‌کرئ به‌ کاری به‌ینن. ئه‌و هه‌ویره‌ ئاو زۆر ده‌کیشی، بۆیه‌ به‌ کورتی ده‌لئین: ره‌نگیش وه‌کو زۆر پیکهاته‌ی دیکه‌ی ژیان و ژینگه‌ی کورده‌رواری، زۆر به‌ جوانی له‌ هه‌موو شته‌کانیادا، به‌ که‌له‌پورو فۆلكلۆریشه‌وه‌ ره‌نگی داوه‌ته‌وه‌.

ته‌وه‌ره‌ی چواره‌م: 1- په‌یوه‌ندی ره‌نگ به‌ ره‌وانبێژییه‌وه‌ : ره‌وانبێژی که‌ ئامرازی گه‌شکردنه‌وه‌ی مانا و ده‌لاله‌ته‌کانی وشه‌ و گوزارشته

چه‌ندان پیناسه‌ی بۆ کراوه‌، هه‌ر یه‌که‌ی له‌ گۆشه‌ نیگایه‌که‌وه‌، تیراماوه‌، وه‌ک ده‌گوترئ؛ ره‌ وانبێژی زمانیکی تری گه‌فتوگۆیه‌، جوړیکی تر له‌ ده‌ریرین که‌ دانانی وشه‌کان له‌ چوارچێوه‌ ی رسته‌ یان ده‌قه‌ شیعری که‌ مانایه‌ک به‌رجه‌سته‌ بکات کاریگه‌ری له‌ سه‌ر په‌یامگر (خوینه‌رو بیسه‌ر و بینه‌ر) هه‌بئ و واتایه‌ک بێنێته‌ ئاراوه‌ ته‌واو جیاواز بئ له‌وه‌ی که‌ دێته‌ گۆ. به‌و واتاییه‌ی که‌ هێز ده‌داته‌ ئه‌و وشه‌ و ده‌قه‌ شیعریه‌که‌، له‌ پێشتر بوونیان نه‌بووه‌. ئه‌مه‌ش به‌ جوانی له‌ زۆر قسه‌ی نه‌سته‌قی کوردی و په‌ند و ئیدۆم به‌دی ده‌کرئ. ده‌توانین ره‌وانبێژی بگه‌رێنینه‌وه‌ بۆ ئه‌و وینه‌ و هێما و جوله‌ی له‌ نیو وشه‌کاندا شاردراونه‌ته‌وه‌و، ئامرازی ره‌وانبێژی تیشکیان ده‌خاته‌ سه‌ر، تا جوانترو و قولتر و کاریگه‌رتتر ده‌رکه‌ون. ره‌وانبێژی و ره‌نگ زۆر به‌یه‌ک ئاشنان له‌ هه‌موو زمانه‌کاندا، ته‌نانه‌ت ره‌وانبێژی هاوبه‌شیش هه‌یه‌: کووتری سڤی هێمايه بۆ ئاشتی له‌ هه‌موو جیهان، قه‌له‌ره‌ش هێمايه بۆ پرسه‌ و دلته‌نگی و خوویستی. ئه‌گه‌ر سه‌یری ره‌نگ بکه‌ یان له‌ ره‌وانبێژی ئایین و ئایینزایی و سیاسی و حزبی و ریکخراوه‌یی. بۆ مندالانی کورد ره‌وانبێژی شاراوه‌ی نیو ره‌نگی ئالایه‌که‌ی ته‌واو کاریگه‌ره‌، وه‌ک له‌م شیعریه‌دا ده‌رده‌که‌وئێ

ئالامان شه‌کاوه‌یه‌ قه‌شه‌نگ و رازاوه‌یه‌

چوار ره‌نگی جوان و گه‌شه هه‌ی خاکیکی چوار به‌شه

سببی و زه‌ردو، سه‌وزو سوور هه‌یوای نزیك و دووره

زه‌رد پۆژی پرووناکیه سببی ناشتیه و پاکه

سه‌وز هه‌یمای ژبانه سوور خوینی شه‌هیدانه

(زه‌بنه‌دین، 2003: 44)

له شیعری کوردی و بێگانه‌دا وه‌ له‌ په‌ند و ئیدۆم و فۆلکلۆری کوردی دا هه‌روه‌ها له‌ ئاخوتنی پۆژانه‌دا وشه‌ی ره‌نگ بۆ ماناو ده‌لاله‌تی جیا جیا به‌کارده‌هیندریت، هه‌ول ده‌دین چه‌ند ده‌قه شیعریک بکه‌ینه نمونه‌:

به‌ ته‌مه‌ن پیره به‌ دیمه‌ن لاوه.....

ریشی سببی سه‌ری ره‌شی بێ کلاوه (عه‌ونی، 2014: 179)

هه‌روه‌ها (محمد تۆفیک وردی) وه‌ک شیوه‌نێک بۆ وه‌فاتی مه‌لای گه‌وره‌ ده‌لت:

هه‌زار داخ و هه‌زار مه‌ینه‌ت له‌به‌ر زاناو ژبانی کورد

هه‌مووکه‌س په‌ست و ره‌ش پۆشن ئه‌رستۆ قاره‌مانی

کورد (علاءالدین، 2014: 39)

هه‌روه‌ها نالی شاعیر له‌ به‌یتیکیدا ده‌لت:

په‌چه‌یی په‌رچه‌می یو په‌رچه‌می سبیا

هه‌ر ده‌لتی مانگه‌ شه‌وه‌ کۆلمی تیا (میران،

شاره‌زا، 2707: 124)

ئه‌گه‌ر له‌م سێ ده‌قه شیعره‌ وردبینه‌وه‌، ده‌بینین هه‌ریه‌که‌ له‌مانه‌، ره‌نگی ره‌ش بۆ مانایه‌ک (ته‌وزیف) کراوه‌: له‌دیری یه‌که‌م ره‌نگی ره‌ش هه‌یمایه‌ بۆ لاویک که‌ مانای ئه‌وه‌

ده‌دات مروّقه‌که هه‌رچه‌نده که ریشی سپی یه به‌لام به ره‌نگی پرچی وادیاره که ته‌مه‌نی لاره، له دیره شیعری دووه‌مدا ره‌نگی ره‌ش هیمایه بو پرسه و ماته‌مینی و ناخۆشی و به‌لام له دیره شیعری سینه‌م ره‌نگی (سیا) واتا ره‌ش، هیمایه بو زولف و پرچی ره‌ش. ده‌بینین ره‌نگ له سیاقی شاعر و پرسته‌دا مانای جیاجیا ده‌دات به ده‌سته‌وه، واتا هیچ ره‌نگیک ته‌نها یه‌ک واتا و مه‌به‌ست نادات به‌ده‌سته‌وه وه‌ک ره‌نگی سوور ده‌کرێ به نیشانه‌ی خوین پرشتن و له‌هه‌مان کاتدا بو وه‌سفی کوّلمی یاریش به‌کاربیت، ره‌نگی سپی هیمایه بو ناشتی و له‌هه‌مان کاتیشدا ده‌کرێ هیمایه بی بو (ترس) که ده‌لّیت؛ له‌ترسان ره‌نگی سپی هه‌لگه‌راوه. که‌واته ره‌نگ له‌لای هه‌ر شاعیریک فه‌ره‌ه‌نگیکه‌ی خۆی هه‌یه وه ده‌کرێ له‌هه‌ر شاعیریکدا مانای جیاوازی هه‌بیت.

2- ره‌نگدانه‌وه‌ی ره‌نگ له شیعردا:

زمان نامرازه نه‌ک نامانج، جا یه‌کیک له پایه هه‌ره به‌هیزه‌کانی شاعر زمانه، که شاعیر ده‌کاته نامرازی خۆی بو گوزارشتکردن له و ئیله‌هامه‌ی له ناخیدا په‌نگده‌خواته‌وه. بیگومان ره‌نگ، له هه‌موو زمانه‌کاندا پانتاییه‌کی فراوانی داگیرکرده‌وه، لیره‌دا شاعیره‌کانیش به ناگا و بی ناگا زور جار ده‌ست بو فه‌ره‌ه‌نگی ره‌نگه‌کان ده‌به‌ن و ده‌یانکه‌نه ده‌ستکه‌لای مرازبیان. ته‌نانه‌ت شیرکوو بیکه‌س شاکاریکی جوانی به‌ناوی (ره‌نگدان) بو تۆمارکردوین که سه‌روبه‌ری ره‌نگه بو ده‌ریزینی مه‌به‌ست و مه‌رامه شاعیریه‌کانی خۆی. پێش ئه‌وه‌ی بچینه نیوده‌قه شاعیریه‌کانی فازیل شه‌ورۆ به‌باشی ده‌زانین ئاوریک له چه‌ند ده‌قه شاعیریکه‌ی شاعیرانی دیکه، په‌یوه‌ست به ره‌نگ، بده‌ینه‌وه: له‌مباره‌یه‌وه گۆران ده‌لّیت:

ئه‌ی قژ زه‌رد، ئه‌ی به‌ژن و بالای که‌له‌گه‌ت،

بو کز راوه‌ستاوی به‌رامبه‌ری من؟ (عه‌لی، 2009: 207)

فازیل شه‌ورۆش ده‌لّیت:-

ئه‌ی قژ زه‌ردی

په‌نجه گۆکه‌ی به‌ده‌م،

ده‌تیپچاوی

بده ئه و تابلۆ جوانانه. (شه‌ورۆ، 2011: 322)

هه‌ردوو شاعیر ره‌نگی زه‌ردیان کردۆته ئامرازی دهربرینی وینه‌یه‌ک. هه‌ردووکیان باسی بئ ده‌نگی کچیک ده‌که‌ن، گۆران پیی ده‌لئ بۆ کز راوه‌ستاوی به‌رامبه‌ری من؟ که ئه‌مه‌ش واتای بئ ده‌نگی به‌رامبه‌ره. فازیل شه‌ورۆ قژی زه‌ردی تیکه‌ل به‌ جوړه تیرامانیک کردوه، له به‌رامبه‌ر داواکاری شاعیردا که داوای لیده‌کات که سه‌یری ئه و تابلۆیه جوانانه بکات، به‌لام هه‌ر یه‌که و له زه‌مه‌ن و بابه‌تیکي جیادا. کۆلکه‌ی هاوبه‌شی نیوانیان (قژی زه‌رد) هه‌مان بابه‌ته‌کانی قژی زه‌ردیان به‌کاره‌یناوه بۆ مه‌به‌ست و ئامانجی جیا ره‌نگه گۆرانیش کاریگه‌ری شاعیرانی به‌رله‌خۆی له‌سه‌ربئ له چه‌ندین بواری گه‌ر زنجیره‌یه‌ک بئ ئه‌وا به‌رده‌وامی هه‌یه. هه‌روه‌ها هیمنی شاعیر له‌م باره‌یه‌وه ده‌لئت:

نایه‌لئ دوژمن به‌ره‌نگه زه‌رده‌که‌ی من پیکه‌نئ

تاده‌می مردن ئه‌من مه‌منوونی فرمپیسکی گه‌شم

(ده‌شتی، حه‌یب، 2003: 267)

شیرکۆ بیکه‌سیش ده‌لئت:

له‌رپی ره‌نگیکی زه‌رده‌له‌ی باریکه‌وه

من گه‌یشتمه‌ ناو ئه‌شکه‌نجه‌ی

گیانی ژنی ئه‌م ولاته‌.... (ره‌ئوف، 2017: 479)

به‌لام شه‌ورۆ ده‌لئ:

زارۆکی بئ به‌رگی ره‌نگ زه‌ردی

جه‌زیره و شه‌رناخ و نامه‌دم

له‌ دووررا دیارم (شه‌ورۆ، 2014: 152)

گۆفاری قه‌لای زانست

گۆفاریکی زانستی وهرزی باوهرپینکراوه له لایهن زانکوی لوپناتی فهره‌نسی دهرده‌چیت-هه‌ولنیر-کورستان-عیراق
به‌رگی (5) - ژماره (1)، زستان 2020

ژماره‌ی تۆماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

هه‌ر سێ شاعیر ره‌نگی زه‌ردیان بۆ پرووخساری مروّف به‌کاره‌یناوه، له‌کاتی بێ هیوایی و نوشستی و زوڵم لیکردندا، هێمن ره‌نگی زه‌رد به‌کارده‌هێنیت که ئاماژه‌یه بۆ په‌ریشانی، له‌هه‌مان کاتیش ئه‌و زه‌رده‌ی سه‌ر لێو نه‌فی کردنی پیکه‌نینه چونکه ئه‌و ده‌لێ زه‌رده له‌سه‌ر لێوی که‌سێ له‌م شاره‌دا نابینم، به‌لام شه‌ورۆ ته‌وزیفی ره‌نگی زه‌ردی بۆ ناسینه‌وه به‌کاره‌یناوه که بووه هۆی زوڵم و سته‌م و نادات په‌روه‌ری ده‌وله‌تی تورکیا له‌ به‌رامبه‌ر کورده‌کانی ماردین دا که ره‌نگی داوه‌ته‌وه له‌سه‌ر منداڵانی ئه‌م ناوچه‌یه و به‌ ره‌نگیان دیاره که له‌ برسان وایان به‌سه‌ر هاتوووه له‌ دووره‌وه ده‌ناسرینه‌وه. هه‌روه‌ها ره‌نگی خۆله‌میشیش شه‌ورۆ وه‌ک خۆی به‌کاری هێناوه که زیاتر له‌ پاشماوه‌ی ئاگردا ده‌چیت یان سوتان ئه‌وه‌تا له‌ شیعریکدا جوان ئه‌م ره‌نگه‌ی شوین کردۆته‌وه که ده‌لێ:

ئیمرو له‌ پێش کازیوه‌دا.....

په‌ره‌سێلکه‌یه‌کی تیزه‌وه‌هاته‌لام و

خه‌می ئه‌و سێ کۆسته‌گه‌وره‌ی

کرده‌سه‌رباری خه‌مانم.

ده‌یگوت: بۆ خۆم گویم لێوو که

خۆله‌میشی خه‌مانه‌که،

(شه‌ورۆ، 2011: 27)

شاعیر له‌ زمانی په‌ره‌سێلکه‌به‌که‌وه بۆمان ده‌گێرێته‌وه که وتویه‌تی خۆم گیم لێوو واتا کاتیک خۆله‌میشه‌که گه‌فتوگووی له‌گه‌ڵ قاوخ یان بلّین قه‌پیلکه‌ شقارته‌ کردوووه وتویه‌تی بۆ من ده‌سوتینی که پێشتر خه‌مانیک بووه به‌لام به‌هۆی سووتانه‌وه ته‌نها خۆله‌میشی لێ به‌جێ ماوه. هه‌روه‌ها نالی شاعیره‌م باره‌یه‌وه ده‌لێ:

خه‌نایی کردوووه په‌نجه‌ی به‌ خویناوی دلی زارم

ئه‌مه ره‌نگه شه‌هادت بێ که کوشته‌ی ده‌ستی دلدارم

(موده‌ریس، 1283: 124)

لیره‌شدا شاعیر ره‌نگی حه‌نایی یان بلێین خه‌نه‌یی به‌کاره‌یناوه که دلداره‌که‌ی په‌نجه‌ی پێ
خه‌نه کردوو. یان وه‌فایی ده‌لێت:
خوونایی گریانه

هه‌موو سینه‌م وه‌کو نیشانه‌ جیگانێشی موژگانه (قه‌ره‌داغی،

1387: 47)

هه‌موو سینه‌م وه‌ک نیشانه‌ جیگای نێژی موژگانه وه‌فاییش به‌هه‌مان شیوه به‌ ره‌نگ
ئاماژه‌ی به‌ سینه و دلی خۆی کردوو که له‌ عه‌شقی چاوه‌کانی ده‌رکه‌وتوو ره‌نگی
خوینینان گرتوو. شیخ ره‌زا ده‌لێ:

هه‌روه‌کو نه‌شکم به‌ ره‌نگی سووری خۆی خوینینه‌ کوز

داستانی شاهنامه‌ی خه‌سه‌ره‌و و شیرینه‌ کوز (ئاشنا،

خال، 2003: 65)

که لیره‌دا ته‌شبهی سووری نه‌ندامی مێینه‌ی به‌ ره‌نگی خوینی خۆی شوبه‌اندوو به
ئه‌شکی خوینینی چاوه‌کانی شاعیر، ئیمه‌ نامانه‌وێت زیاتر بچینه‌ ناو ئه‌م شیعره‌وه‌ ته‌نها
کاریگه‌ری ره‌نگمان له‌سه‌ر ئه‌و شیعره‌ لا مه‌به‌سته. ئه‌وه‌ی گرنه‌... مه‌رج نییه‌ ره‌نگیک
له‌لای شاعیر هه‌مان وێنه‌و شه‌وق و پرشه‌نگی هه‌بێ که له‌ چاوی ئیمه‌دا ده‌بینرێ... ئه‌وان
شته‌کان تیکه‌ل به‌ زۆر که‌رسته‌ی دیکه‌ی شیعری ده‌که‌ن له‌ وشه‌و داڕشتن و ئاواز و رتم و
خه‌یاڵ و مانای مه‌جازی....تاد.

به‌شی دووهم: ره‌نگ له‌ شیعری فازیل شه‌ورۆدا

ته‌وه‌ره‌ی یه‌که‌م: واتای ره‌نگ له‌ ده‌قه‌ شیعره‌کانی شاعیردا

گۆفاری قه‌لای زانست

گۆفاریکی زانستی وهرزی باوهرپنیکراوه له لایهن زانکوی لوپناتی فهره‌نسی دهرده‌چیت-هه‌ولنیر-کورده‌ستان-عیراق
به‌رگی (5) - ژماره (1)، زستان 2020

ژماره‌ی تۆماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ره‌نگ ئه‌و دیارییه مه‌زنه یه‌زدانییه که به‌هۆیه‌وه بوون و گه‌ردوون و به‌رده‌وام بوونی ژیان هاتۆته ئاراوه... ههر کاتێ ره‌نگه‌کان له بوونی گه‌ردووندا سهرانه‌وه ئه‌وا نه بوون و نه ژیان ده‌مینی... ئیمه به‌بێ ره‌نگ هیچ نابینن و هیچ ده‌رک به جیهانی ده‌روپشتمان ناکه‌ین. ئه‌وه ره‌نگه خۆشه‌ویستی و یرق و جوانی و ناشیرینمان نیشانده‌داو پیده‌به‌خشی . دیاره ههر ره‌نگه‌ی هه‌لگری ره‌مزی تایبه‌ت به‌خۆیه‌تی و کتیبیان له‌سه‌ر نووسراوه. ئیستا زانستی له هه‌ولێ ئه‌وه‌دایه بیسه‌لمینی که ههر ره‌نگیک ده‌نگیک تایبه‌ت به‌خۆی هه‌یه‌وه. ههر ده‌نگیکیش هه‌لگری ره‌نگیک تایبه‌تیه. بۆ خۆپندنه‌وه و شیته‌لکاری ره‌نگ له ده‌قیکی شیعریدا ده‌بێ وینه هونه‌ری و خه‌یال و ناوه‌رۆکی ده‌قه‌که تیبگه‌ین و بتوانین به‌ ناخی رازاوه و نه‌هینییه‌کانیدا شۆربینه‌وه.... زۆرجاریش پێویسته وابه‌سته‌ی ژیانی شاعیر بین.. تا چیژ له تامی ره‌نگه‌کان وه‌رگرین. شه‌ورۆ ، ئه‌زمونیکی زۆر قول و باشی له هۆنینه‌وه‌ی شیعرو له نووسیندا هه‌یه. بۆیه ئاساییه که ئه‌و جۆره شاعیره تاراوه‌یه‌کی باش به‌ئاگابن له دونیاو جیهانی ره‌نگ. وه‌ک له‌بابه‌ته‌کانی پێشووتریش ئاماژه‌مان پێدا که ئه‌ده‌ب و شاعر به‌تایبه‌تی وه‌ک تابلۆیه‌کی بێ ده‌نگه که‌واته ره‌نگ چۆن سرووشتی رازاندووه‌ته‌وه به‌سه‌وزه گیاو ره‌نگی گۆل و ره‌نگی مه‌ل و ره‌نگی ئاو و ره‌نگی شاخ ، ئیتر به‌هه‌مان شیوه ره‌نگ شیعری شاعیرانی‌ش رازاندۆته‌وه، وه‌ک وتمان ده‌گه‌رێته‌وه سه‌ر توانای شاعیر له‌به‌کارهێنانی ره‌نگدا تچه‌ند ئه‌و ره‌نگه شیعره‌که‌ی به‌پێزتر و به‌هێزتری کردووه له‌رووی کۆد و ماناوه. که‌واته لێره‌شدا ره‌نگ مۆتیقیکی کاریگه‌ره له‌ناو شیعره‌کانی شاعیرداو ره‌نگ رێشتری کردووه، وه‌ک له‌لای شه‌ورۆ ره‌نگی داوه‌ته‌وه که ده‌لیت:

چلی سه‌وزی دار گوێزی

بۆ به‌رده‌ کێلی لای سه‌ری

(شه‌ه‌ریار) دا نووشتاوه‌وه (شه‌ورۆ، 2011: 207)

شاعیر ره‌نگی سه‌وزی بۆ مه‌به‌ستیکی تر به‌کارهێناوه، هه‌موومان ده‌زانین سه‌وزی هه‌ره‌تی گه‌شه‌ی داره نه‌ک شۆربوونه‌وه یان نووشتانه‌وه به‌لام شاعیر زۆر به‌جوانی ته‌وزیفی کردووه و مانایه‌کی تری پێداوه که ئه‌ویش چلی سه‌وزی دار گوێزه له‌هه‌ره‌تی

گه‌شهی دا دهنوشتیته‌وه بو ئه‌و به‌رده‌کیله‌ی لای سه‌ری شه‌هریار، که‌واته‌ گه‌یشتیته‌ ئه‌و ده‌رئه‌نجامه‌ی که‌ ره‌نگ کاره‌گه‌ری ره‌نگدانه‌وه‌ی هه‌یه‌ له‌ بواری شاعیردا لای شاعیران به‌ گشتی لای فازیل شه‌ورۆ به‌تایبه‌تی ره‌نگ له‌ هه‌ر شاعیریک دا بو خۆی دایکه‌و مه‌دلوه‌که‌ی واتاکه‌مان پت ده‌دات هه‌ول ده‌ده‌ین له‌ جوړیک له‌ ره‌نگه‌کان (سه‌وز و سوور و زه‌رد و ره‌ش) به‌ نموونه‌ی شاعیری ئامانجه‌که‌مان بپیکین. شاعیر چه‌ندین ره‌نگی له‌ شاعیره‌کانی به‌کاره‌یناوه‌ که‌ هه‌ر ره‌نگه‌ و بو ماناو مه‌به‌ستیکه‌، ره‌شه‌ ره‌یحانه‌ جوړه‌ گیایه‌کی بو‌نداره‌، له‌ رابردووی کورده‌واری که‌ به‌ ته‌ری گه‌نجان له‌ به‌ر پشیدیانی ده‌نا هه‌روه‌ها به‌ وشکراوه‌یی ده‌خسترایه‌ ناو (سه‌رین) بو ئه‌وه‌ی له‌ کاتی سه‌رپیکردنی بو‌نی خو‌ش بی‌ت، شاعیر بو‌چی مه‌به‌ستیک به‌کاره‌یناوه‌:

یاره‌بی خودایه

ئه‌جری ئه‌و ماچانه‌ی

له‌ زه‌مه‌می دلدا هه‌لده‌کولن

لیویان په‌لکی ره‌یحانه‌ ره‌شه‌ و

تامیان داری زه‌عه‌فرانی وه‌فا و

مرچه‌یان چریکه‌ی بولبولی ئه‌قینه‌

بو هه‌ر یه‌که‌ حه‌وت حه‌جان بنووسی

(شه‌ورۆ، 2014: 119)

هه‌ر چه‌نده‌ شاعیر ره‌یحانه‌ ره‌شه‌ی به‌ لیو شوبه‌اندووه‌، ره‌نگه‌ لیوی ره‌ش له‌ کوردستان زۆر ویستراو نه‌بی‌ت به‌لام به‌پیی ئه‌وه‌ی شاعیر له‌ ده‌وله‌تان ژیاوه‌ بو نموونه‌: لیبیا که‌ به‌شیکه‌ له‌ ئه‌فریقیا وه‌ ره‌نگی پیستیان ئه‌سمه‌ره‌، ده‌کریت به‌کاره‌ینانی و هو‌کاره‌که‌ی بگه‌ریتته‌وه‌ بو ئه‌و دیمه‌نانه‌ی که‌ له‌ ولاته‌ یان له‌ ولاتانی ده‌ره‌وه‌ بینویه‌تی و یه‌کیک له‌ لیوانه‌ سه‌رنجی راکیشابیت و له‌ شاعیره‌کانی ره‌نگی دابیتته‌وه‌، به‌لام هه‌لبژاردنی ره‌یحانی ره‌ش ره‌نگه‌ بگه‌ریتته‌وه‌ بو ئه‌وه‌ی له‌ ده‌ره‌وه‌ی کوردستان وشه‌که‌

گۆفاری قه‌لای زانست

گۆفاریکی زانستی وهرزی باوهرپینکراوه له لایهن زانکوی لوپناتی فهره‌نسی دهرده‌چیت-هه‌ولنیر-کورده‌ستان-عیراق
به‌رگی (5) - ژماره (1)، زستان 2020

ژماره‌ی تۆماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

نووسراپیت وهك جورێك له یاده‌وه‌ری و دووباره بۆ یادی نیشتیمانه‌که‌ی خۆی به‌کاری هینابیت، له هه‌مان کاتدا وهك گۆتمان په‌یحانه په‌شه بۆنی خۆشه، ته‌وزیف کردنی بۆ لێو مانای ئه‌وه‌یه لێوه‌کانیش بۆیان خۆشه، وهك له شیعره‌که‌دا ده‌لێ له زه‌مزه‌می دلدا هه‌لده‌کۆلن واتا بۆنی ئه‌و ماچانه بۆنیکی جیاپه به‌ تاییه‌تی له‌و کاته‌دا به‌ جوان به‌ دهرده‌که‌وی که ده‌لێ مرچه‌ یان چریکه‌ی بولبولی ئه‌قینه که تامه‌ زۆیه‌کی زۆری پێوه‌ دياره چونکه وه‌فای تێدایه بۆیه ئه‌ویش نزا ده‌کا له‌لای خودا که بۆیان به‌ حه‌وت حه‌ج بنووسرێ جگه له مانای په‌یحانه په‌شه له‌م شیعره‌دا وه‌فا و ئه‌قینیکی راسته‌قینه به‌ دهرده‌که‌وت ده‌توانم بلیم گهر ئه‌و هۆکاره‌ی زۆتر باس‌مان کرد که وت‌مان له ئه‌فریقیا ژیاوه ده‌کرێ ئه‌وه‌ی بۆ زیاد بکه‌ین که لێو په‌ش بیت یان سوور یان سپی گرینگی نی یه‌ گرنگ خۆشه‌ویستی راسته‌قینه‌یه که له مرچه‌ی ماچه‌کان به‌ دهرده‌که‌وی. هه‌روه‌ها له ده‌قه‌شیعریکی دیکه‌دا شاعیر ده‌لێت:

ژوانه، نامه‌وی

له‌م به‌نده‌ی دلدا

که‌زی سپیم بۆ به‌هۆینه‌وه! (شه‌ورۆ، 2014: 45)

که‌زی سپی ئاماژه‌یه بۆ به‌سه‌رچوونی ته‌مه‌ن که شاعیر له‌م شیعره‌دا به‌کاریه‌یناوه. یان له‌وانه‌یه (ژوانه) هێما بێ بۆ ناوی کچیک که شاعیر خۆش ده‌وی، خۆ ئه‌گه‌ر (ژوان)یش جێژوان بێ ئه‌وا دووباره مه‌به‌ستی شیعی ئه‌وه‌یه که عه‌شقه‌که‌ی ده‌شارپته‌وه ئه‌و ویستیه‌تی یان چه‌زه‌که‌ی ئه‌وا ده‌لێ ناگرێ که‌زی سپی به‌هۆینه‌وه ده‌بیت ده‌ری بیری، هه‌روه‌ها شاعیر شیعه‌کانی رازاندووه‌ته‌وه به‌ په‌نگ وهك له ده‌قه‌وشیعیکی ترده‌ ده‌لێت:

ده‌ریاش هینده

شه‌یدای چاوی ئه‌ستیره‌یه

ته‌مه‌نا ده‌کا هه‌تاو بێ و

بۆ تۆقه‌لی ناسمانی شین په‌لی بگرۆ (شه‌ورۆ، 2014: 130)

هه‌روه‌ها له ده‌قه‌وشیعیکی ترده‌ ده‌لیت:

به‌ره‌و لوتکه

به‌تووله‌ری هه‌ورازیکدا

هه‌لده‌گه‌رام

ماندوو، تینوو، هه‌ناسه‌سوار،

ناره‌قه‌ی شین له دامه‌نما .... ده‌هاته‌ خوار (شه‌ورۆ،

2011: 132)

لیرده‌ا ره‌نگی شین بۆ مه‌به‌ستیکی تر به‌کاره‌اتوو هه‌که‌ ئاماژه‌یه‌ بۆ شه‌که‌تی ده‌رکردنی
ناره‌قه‌یه‌کی زۆر له‌ جه‌سته‌ که‌ له‌ ئیدۆمی کوردی وه‌ریگرتوو هه‌که‌ سیک‌ زۆر ماندوو
ده‌بۆ له‌ کاریک (ناره‌قه‌ی ره‌ش و شین کرد) که‌ ئاماژه‌یه‌ بۆ ماندووونیک‌ی زۆر. شاعیر
به‌رده‌وامه‌ له‌ به‌کاره‌ینانی ره‌نگ وه‌که‌ له‌م شیعیره‌دا ده‌لیت:

تازه‌ زه‌ردی خۆری ماندوو

لوتکه‌ی شاخی جیه‌یشتبوو

له‌سه‌ر گۆپکه‌ مه‌مکی هه‌وره‌ به‌رزه‌کانا

ته‌نکه‌ ئاوریشمیک‌ی زه‌رد زه‌رد

به‌ نه‌رمی ده‌بریسکایه‌وه (شه‌ورۆ، 2011:

388)

هه‌ر چه‌نده‌ ره‌نگی زه‌رد زۆر مانا هه‌لده‌گرۆ ده‌توانین بلین بۆ چه‌ندین مه‌به‌ست
به‌کاردیت وه‌که‌ ره‌نگی زیڕ هه‌روه‌ها ته‌ختی شاهانه‌ که‌ به‌ زیڕ و زیو رازاواته‌وه‌ هه‌روه‌ها

گۆفاری قه‌لای زانست

گۆفاریکی زانستی وهرزی باوهرپینکراوه له لایهن زانکوی لوپناتی فهره‌نسی دهرده‌چیت-هه‌ولنیر-کورده‌ستان-عیراق
به‌رگی (5) - ژماره (1)، زستان 2020

ژماره‌ی تۆماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ره‌نگی زهرده‌ی ئاماژه‌یه‌ی بۆ خۆر که‌ پرشنگ ده‌دا و ژیان دروست ده‌کات، جگه‌ له‌ مانه‌ش وه‌رزی پاز به‌ ره‌نگی زهرده‌ی هه‌ما ده‌کری ده‌بینین شاعیریش به‌ ده‌رنیه‌ی له‌ شاعیرانی به‌رله‌خۆی له‌ به‌کاره‌ینانی ره‌نگی زهرده‌ی بۆ ئه‌و مه‌به‌ستانه‌ی ئه‌وه‌تا له‌ شیعره‌که‌دا ده‌لێ تازه‌ زهرده‌ی خۆری ماندوو، هه‌م ره‌نگی زهرده‌ی ئاماژه‌یه‌ی بۆ ماندوو بوونی خۆر که‌ له‌ به‌یانیه‌وه‌ تیشک ده‌په‌رژینی له‌ هه‌مان کاتیش ره‌نگی زهرده‌ی ئاماژه‌یه‌ی بۆ ئاوابوونی خۆر هه‌روه‌ها خۆر به‌ر له‌ ئاوابوونی له‌سه‌ر هه‌وره‌کانیش ئه‌و ره‌نگه‌ی خۆی جیه‌په‌شتوو هه‌مان بلیین نیشانداه‌ که‌ بلیین له‌سه‌ر ته‌نکه‌ ئاگرێکی زهرده‌ی به‌ ده‌رده‌که‌وه‌ی که‌ واته‌ ره‌نگی زهرده‌ی ئاماژه‌یه‌ی مانای قوماشی ئاوریشم ده‌گه‌یه‌نی. جگه‌ له‌ مه‌ش شاعیر له‌ شیعریکی تردا ره‌نگی سه‌وزمان بۆ دوو مه‌به‌ست پێ ده‌ناسینی وه‌ک له‌ قه‌سیده‌ درێژه‌که‌ی (هه‌یه‌ سه‌ولتان) دا ده‌لێ:

بلیسه‌ی نه‌ورۆژی هه‌لبکه‌م

تریسه‌کی بگاته‌

ئاسمانی (شنروۆ)

له‌ داری سه‌وزی سه‌ر گڵکۆی

هه‌ر شه‌هیدی

چلیکم بۆ بیینی (شه‌ورۆ، 2011: 309)

له‌م شیعره‌دا ره‌نگی سه‌وزی به‌کاره‌یناوه‌ ره‌نگی سه‌وز کۆمه‌لیک مانا له‌خۆ ده‌گریت به‌لام باوترینیان ره‌نگی به‌هار و گژوگیا و دار و دره‌خته، به‌لام شاعیر له‌م شیعره‌دا به‌ مه‌به‌ست ره‌نگی سه‌وزی به‌کاره‌یناوه‌ بۆ مه‌به‌ستیکی دیاریکراو چونکه‌ ده‌لێ له‌ داری سه‌وزی سه‌ر گڵکۆی هه‌ر شه‌هیدی چلیکم بۆ بیینی که‌ مه‌به‌سته‌که‌ی شاعیر ئه‌وه‌یه‌ که‌ شه‌هیدان له‌ پینا و باوه‌ریک شه‌هید بوونه‌ که‌ دونیایه‌کی جواتر بۆ مروّقایه‌تی به‌ره‌م ده‌هینن به‌ تایبه‌ت له‌م شیعره‌ش دا باسی ئاسمانی شنروۆ ده‌کات هه‌م که‌ لوتکه‌یه‌کی به‌رزه‌و له‌ هه‌مان کاتیش کۆمه‌لیک پێشکه‌وتووخواز که‌ به‌ده‌ستی شه‌مشه‌مه‌کویره‌کانی تاریکی سه‌ر یه‌ردان، هه‌ینانی هه‌ر چلیک له‌ دره‌ختی سه‌ر سنگی هه‌ر شه‌هیدی که‌ له‌

ئه‌و باوه‌ره‌ی که له پیناوی شه‌هیدبوون بوونه‌ته به‌شیک له پشکۆی ناگری نه‌ورۆز که هیمایه‌ بۆ مانه‌وه‌ی کورد.

ره‌نگی سوور که بۆ زۆر مانا به‌کارده‌یت وه‌ک گۆلی سوور که هیمایه‌ بۆ خوشه‌ویستی، وه‌ شه‌وی سوور ئاماژه‌یه‌ بۆ یه‌که‌م شه‌وی بووک و زاویای هه‌روه‌ها ره‌نگی سوور هیمایه‌ بۆ خوین و کوشتن هه‌روه‌ها بریاره‌ قورسه‌کان به‌ ره‌نگی سوور واژوو ده‌کرین وه‌ک له‌ سیداره‌دان، بابزانین شاعیر به‌ چ مه‌به‌ستیک له‌م کۆپله‌ شیعره‌دا به‌کاریه‌یناوه‌ که ده‌لێ:

ئه‌م ماچه‌ی بیه‌ته‌ ژه‌هری مار

سبه‌ی شه‌و پرسه‌م بێ و

دوو سبه‌ش، ده‌سمالێ سووری ئه‌و

(شه‌ورۆ، 2014:

بگێری سه‌ر چۆپی له‌ بۆ یار!

(113

له‌م ده‌قه‌ شیعرییه‌ شاعیر خیانه‌تی دوو هاوژین نیشان ده‌دا که پلانی تێدایه‌ بۆ کوشتن و خۆ ده‌رباز کردن و شووکردنه‌وه‌ یان ژن هینانه‌وه‌، که ده‌لێ سبه‌ی شه‌و پرسه‌م بێ ئاماژه‌یه‌ بۆ کوشتن یان مردن، شه‌و که هیمای تاریکییه‌ و مه‌رگیش له‌ تاریکی جیگای پرسیار و گومانه‌ به‌هه‌مان شیوه‌ ده‌سمالێ سوور که شاعیر به‌کاریه‌یناوه‌ مه‌به‌ستی رۆژی پروناکه‌ به‌و ده‌سماله‌ سووره‌ سه‌ر چۆپی بگێری بۆ زه‌ماوه‌ندی شووکردن یان می‌رد کردنه‌وه‌ی ئه‌وی تر. شاعیر له‌ زۆر شوین دا وشه‌ی ره‌نگا و ره‌نگی به‌کاریه‌یناوه‌ وه‌ک (ره‌نگدانه‌وه‌، ره‌نگاوهره‌نگ، ره‌نگاله‌، .....)، ره‌نگاوهره‌نگ ئاماژه‌یه‌ بۆ کۆمه‌لیک ره‌نگ یان چه‌ند ره‌نگیکی جیاواز یان به‌ واتای به‌هار دیت یان به‌ واتای باخیکی پر گۆل و گۆلزاری هه‌مه‌ره‌نگ دیت ئه‌وه‌تا شاعیر له‌ شیعره‌کانی دا جوان به‌کاریه‌یناون وه‌ک له‌م کۆپله‌ شیعره‌دا:

کاتێ رووه‌و نه‌ۆمی دوو

کار مامزی (سلائیگۆیی)

به په‌یژه‌ی پاسه‌که‌دا چووه سه‌رۆ

ده‌ها په‌پوله‌ی ره‌نگا و ره‌نگ

له‌سه‌ر ده‌رپیی په‌پولاوی

هه‌لفرین و هاتنه‌خواری

پاس بوو به باغی په‌پوله (شه‌ورۆ، 2014: 128)

سه‌ره‌نجی شاعیر له‌م کۆپله‌دا بۆ ئه‌و دیمه‌نه‌یه‌ کچیک له‌ شیوه‌ی کارماز به‌سه‌ر په‌یژه‌ی پاسیکی دوو نه‌وومی به‌سه‌ر ده‌که‌ویت و له‌سه‌ر جله‌ په‌پوله‌کانییه‌وه‌ په‌پوله‌ ده‌به‌رۆ، که‌واته‌ ته‌وزیف کردنی وشه‌ی ره‌نگا و ره‌نگ وینه‌یه‌کی چه‌ز و جوان و ناسک و هه‌ست بزوینمان پێ ده‌به‌خشێ، ئه‌وه‌ی شاعیر له‌ خه‌لکانی تر جیا ده‌کاته‌وه‌ بو‌یره‌که‌یه‌تی له‌ ده‌ریرین، نازایه‌تییه‌که‌ی له‌ وتنی چه‌زه‌کانی یان بلێن سه‌ره‌نجی شاعیر جیا به‌ له‌ خه‌لکی ئاسایی وردتر شته‌کان ده‌بینی،

ته‌وه‌ره‌ی دووهم: ره‌نگ وه‌ک ئامرازی ره‌مز له‌ ده‌قه‌ شیعره‌کانیدا

ره‌مز له‌ شیعردا دیارده‌یه‌کی تازه‌ نییه‌ به‌لکو له‌ کۆنیشدا به‌کارهاتووه‌ چ له‌ ئه‌ده‌بی فۆلکلۆر و چ له‌ ئه‌ده‌بی کلاسیک و له‌ ئه‌ده‌بی نوێش به‌رده‌وامی هه‌یه‌. ره‌مز ((بریتییه‌ له‌ به‌کارهێنانی وشه‌ یان چه‌ند وشه‌ و ده‌سته‌واژه‌یه‌ک که‌ به‌سه‌ر یه‌که‌وه‌ زیاتر له‌ واتایه‌ک بیه‌خشن). چه‌ندین پێناسه‌ بۆ چه‌مکی ره‌مز هه‌یه‌ له‌ ئه‌ده‌با بریتییه‌ له‌ (ئاماژه‌کردن له‌ وشه‌یه‌ک که‌ واتای شتیکی هه‌ستی یان ژیری ده‌گه‌یه‌نیت بۆ مانایه‌کی نادیار و جیاواز)). (عه‌لی، 2009: 215) له‌ ئه‌ده‌بی نوێ دا چه‌ندین ره‌مزمان هه‌یه‌ که‌ ره‌نگه‌ لای شاعیران به‌هه‌مان مانا دووباره‌ بیه‌تته‌وه‌ وه‌ک (چیا بۆ هه‌لۆ، رووبار و چه‌م بۆ نه‌وه‌ستان، خو‌ر بۆ ئاسۆ، ئاته‌شگا بۆ ئاگرپه‌رست). (عه‌بدوللا، 2012: 146) ئه‌وه‌ی به‌ پێویستی بزاین له‌م توێژینه‌وه‌یه‌ دۆزینه‌وه‌ی ئه‌و ره‌مزانه‌یه‌ که‌ شاعیر به‌کاری هێناوه‌ که‌ مانای شیعره‌که‌ی له‌ پشته‌ی خو‌ی چه‌شارداوه‌. شاعیر ره‌نگی ره‌شی زۆر به‌کارهێناوه‌ که‌ ده‌کریت وه‌ک ره‌مزیک هه‌لسوکه‌وتی له‌گه‌ل بکه‌ین و مانا جیا جیاکانی بیه‌ینه‌روو.

گۆفاری قه‌لای زانست

گۆفاریکی زانستی وهرزی باوهرپینکراوه له لایهن زانکۆی لوپنانی فهره‌نسی دهرده‌چیت-هه‌ولنیر-کوردستان-عیراق
به‌رگی (5) - ژماره (1)، زستان 2020

ژماره‌ی تۆماری نۆوده‌له‌تی: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

که رۆبشتن

بالای داره‌کانم ره‌ش ره‌ش،

گۆلی یاله‌کانم ره‌ش ره‌ش،

چاوی ناوو

چاوی ماسی خه‌ونه‌کانم ره‌شتر له ره‌ش! (شه‌ورۆ،

2014: 44)

هه‌روه‌ها شاعیر له‌م شیعره‌دا (6) جار وشه‌ی (ره‌ش)ی دووباره‌کردوه‌ته‌وه: به‌که‌م: دووباره‌کردنه‌وه‌ی وشه‌ له‌ شیعردا هونه‌ریکی سه‌ربه‌خۆیه و چه‌ند جۆری هه‌یه و بۆ مه‌به‌ستی جیا‌جیا شاعیر هانا بۆ ئه‌و هونه‌ره‌ ده‌بات. دووهم: ئه‌م دووباره‌بوونه‌وه‌ وا ده‌کات ره‌شی ره‌نگه‌که‌ جار له‌ دوای جار تۆخترین وه‌ک ئه‌وه‌ی که‌وچک له‌ دوای که‌وچک ژه‌هر بکه‌یته‌ په‌رداخه‌ ئاوپک.. که‌ جار له‌ دوای جار تالتر ده‌بیت. سێ یه‌م: لێره‌دا (ره‌ش) ئاوازیکی خۆشی به‌ ده‌قه‌که‌ داوه‌. چواره‌م: ره‌ش لێره‌ ره‌مه‌ز بۆ هه‌موو ئه‌و مانایانه‌ی که‌ ره‌نگی ره‌ش له‌ فه‌ره‌ه‌نگی خۆیدا هه‌لگرتوه‌وه‌. هه‌روه‌ها له‌ کۆپله‌ شیعریکی تردا شاعیر ده‌لێت:-

ده‌خوایه‌ گیان تۆ پیمبلن:

ره‌نگی ئه‌نفال

له‌ تیکه‌له‌ی چ ره‌نگیکی به‌زدانیدا

(شه‌ورۆ، 2014: 42)

خه‌لق ده‌بێ؟

ره‌نگی ئه‌نفال هه‌رچه‌نده‌ وشه‌ی ئه‌نفال له‌ ئایه‌تیکی پیرۆزی قورئان وه‌رگیراوه‌ به‌لام به‌کاره‌ینانی ئه‌و چه‌مه‌که‌ له‌لای حکومه‌تی به‌عس له‌ دژی کورد بۆ مه‌به‌ستیکی تر بووه‌ که‌ له‌ ئه‌نجامه‌که‌ی جینۆساید و قهرکردنی کورد بووه‌ بۆیه‌ شاعیر وه‌ک ره‌مز وه‌ریگرتوه‌وه‌ که‌ هه‌مان مانای جینۆساید ده‌دات له‌ رووی پراکتیکه‌وه‌ دژ به‌ گه‌لی کورد بۆیه‌ شاعیر رووی ده‌می ده‌کاته‌ خودا پرسیار ده‌کات ره‌نگی ئه‌نفال له‌ ئاوپته‌بوون و تیکه‌ل بوونی کام

گۆفاری قه‌لای زانست

گۆفاریکی زانستی وهرزی باوهرپینکراوه له لایهن زانکوی لوپناتی فهره‌نسی دهرده‌چیت-هه‌ولنیر-کوردستان-عیراق
به‌رگی (5) - ژماره (1)، زستان 2020

ژماره‌ی تۆماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ره‌نگی خۆت دروست کردوو، ئەمه ئەوه ده‌گه‌یه‌نیته‌ی نه‌فاله‌ زهمه‌ن و کاتیکدا
هاتوووه‌ بۆ پرسیکی تر نه‌ک بۆ گه‌لی کوردی موسلمان و چه‌وساوه‌ و ده‌شزانی که‌ خودا
ره‌نگه‌کانی هه‌موو جوانن بۆیه‌ پرسیاره‌که‌ی ئاراسته‌ کردوو.

هه‌روه‌ها شاعیر له‌ به‌کاره‌ینانی ره‌مز به‌رده‌وامه‌ وه‌ک له‌م شیعره‌دا ده‌لێت:-

ئاخر نابینان نازانن

له‌ زه‌ردی وان زۆر زه‌ردتیه‌ گۆله‌کانیان

له‌ سۆری وان زۆر سۆرتیه‌ زامه‌کانیان

له‌ ره‌شی وان زۆر ره‌شته‌ چاوه‌کانیان

له‌ سه‌وزی وان سه‌وزتیه‌ خه‌ونه‌کانیان

له‌ مۆری وان زۆر مۆرتیه‌ ئالاکانیان

له‌ سپی وان زۆر سپتیه‌ ده‌سته‌کانیان

ئاخر نابینان نازانن... که‌رولال و به‌نجکراون. (شه‌ورۆ، 2014: 123)

له‌م شیعره‌دا ره‌نگ وه‌ک ره‌مز به‌کارهاتوووه‌ که‌ هه‌ر ره‌نگه‌ و ره‌مزیکه‌ بۆ حزبیك له‌
کوردستان به‌لام شاعیر له‌م ده‌قه‌یه‌دا هه‌ر ره‌نگیکه‌ دووجار به‌کاره‌یناوه‌ که‌ ده‌توانین
ب‌لێن وه‌ک دوو ره‌مزی جیا به‌کاری ه‌یناوه‌ به‌شیوه‌یه‌کی ته‌نز ئامیز. بۆیه‌ ده‌بینین بۆ ره‌نگی
هه‌ر حزبیك له‌ کوردستان خه‌ون و خولیا و پروا و ئاوات و ویستی ئەندامه‌کانی وه‌رگرتوووه‌
که‌ زۆر له‌ سه‌رکرده‌ و ئالاکانیان پاکترن و راستگۆترن،

ته‌وه‌ره‌ی سییه‌م: جووری ره‌نگه‌کان له‌ شیعرییه‌تی شاعیردا

شیوازی شاعیر له‌ به‌کاره‌ینانی ره‌نگه‌کان له‌ شیعره‌کانی دا توانا و زه‌وق و سه‌لیقه‌
و جوانناسی و وردبینی شاعیرمان بۆ ده‌رده‌خات، ده‌بیت ئەوه‌ ب‌لێن هه‌ر ره‌نگه‌ و
وێنه‌به‌کی جوان یان ب‌لێن وێنه‌یه‌ک له‌ مانای شیعره‌که‌ له‌ زه‌ینمان به‌رجه‌سته‌ ده‌کات،

گۆفاری قه‌لای زانست

گۆفاریکی زانستی وهرزی باوهرپینکراوه له لایهن زانکوی لوپناتی فهره‌نسی دهرده‌چیت-هه‌ولنیر-کورده‌ستان-عیراق
به‌رگی (5) - ژماره (1)، زستان 2020

ژماره‌ی تۆماری نۆوده‌له‌تی: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

که‌واته کاریگه‌ری ره‌نگ له شیعره‌کاندا ناییت به‌هه‌ند وه‌رنه‌گرین و له ماناو ئاماژه‌کان ووردنه‌بینه‌وه چونکه زۆرجار له ده‌قی ئه‌ده‌بی کۆد و ئاماژه زۆره ره‌نگه تیگه‌یشتن هینده ئاسان نه‌بیت به‌لام که ره‌نگیکمان له ده‌قه‌که به‌رچاو ده‌که‌ویت ئه‌وا باشت‌تر خۆیندنه‌وه بۆ ده‌قه‌که ده‌کریت و زۆر جار شاعیر له ده‌قه‌کانی له هه‌ردوو دیوان ره‌نگی وه‌ک ره‌مز به‌کارهیناوه ئه‌مه‌ش مانایه‌کی تری به‌خشیوه به شیعره‌که و پینگه‌یه‌کی تری پیداووه. بۆیه باس کردنی ره‌نگه‌کانی خۆیندنه‌وه‌یه‌کی ترممان له‌سه‌ر کۆی شیعره‌کانی شاعیر و خودی شاعیر بۆ به‌رجه‌سته ده‌کات، مه‌رج نییه زۆر به‌کارهینانی ره‌نگیک دیاریکراو مانای ئه‌وه بدات که شاعیر ئه‌و ره‌نگه‌ی له‌لای خۆشه‌ویست و پیروژه یان به‌پێچه‌وانه‌وه، به‌لکو ژینگه و دونیایی شاعیر هه‌ردووکیان کاریگه‌ری هه‌یه له‌سه‌ر به‌کارهینانی ره‌نگ، ئه‌گه‌ر ره‌نگ له شیعره‌کانی شاعیر وه‌ربگرین له‌رووی به‌کارهینان و پینگه‌وه ئه‌وا خشته‌یه‌کی به‌م شیوه‌یه‌مان ده‌ست ده‌که‌ویت:

ره‌نگی ره‌ش	ره‌نگی سوور	ره‌نگی وه‌نه‌وشه	ره‌نگی زه‌رد	ره‌نگی سپی	ره‌نگی سه‌وز	ره‌نگی شین	ره‌نگه‌کانی دیکه:
77	47	43	36	28	14	5	ئه‌رخه‌وانی وه‌نه‌وشه، زیوی، خۆله‌میشی، مۆر، ژه‌نگاوی، ره‌نگی ئه‌نفال
							21

(خشته‌ی ژماره‌ی ره‌نگه‌کان له ده‌قه شیعریه‌کاندا)

ره‌نگ وه‌ک ره‌نگه‌زیک دیاری ئه‌و سرووشته کاردانه‌وه‌ی له‌سه‌ر هه‌موو لایه‌نه‌کانی ژياندا هه‌بووه هه‌روه‌ها کاریگه‌ری له‌سه‌ر فه‌لسه‌فه و ده‌رووناسی و هونه‌ری و ئه‌ده‌ب...تاد. هه‌یه، وه‌ک ده‌بینین ره‌نگ له شیعری نوێ دا ده‌بیته کۆد بۆ مه‌دلۆلیکی تر، هه‌روه‌ها

زۆرجار ده‌رووناسه‌کان له ڕێگه‌ی ڕه‌نگه‌وه که‌سی به‌رامبه‌ر ده‌خویننه‌وه که چ جۆره‌ جل و به‌رگیک ده‌پۆشیت یان شیوه‌کار زۆرت‌ر چ ڕه‌نگیک به‌کارده‌هینیت ئە‌مه‌ش له‌سه‌ر ئە‌ده‌بیش جیبه‌جی ده‌بیت، ئە‌وه‌ی ئی‌مه‌ به‌سه‌مانه‌ پی‌گه‌ی ڕه‌نگه‌ له‌لای شه‌ورۆ که (271) جار ناویان هاتوه‌ له‌ ده‌قه‌شيعره‌کانیدا. له‌م خشته‌ی سه‌ره‌وه‌دا به‌دیارمان خستوه‌، زۆرت‌رین جار ڕه‌نگی ڕه‌شی به‌کارهیناوه‌ که (77) هه‌فتا و هه‌وت جار ئە‌وه‌نده‌ جار هه‌ببین کێرکی ڕه‌ش له‌ شيعره‌کانی دا له‌ کێرکی ڕه‌نگه‌کانی تر به‌رزتره‌، ڕه‌نگه‌ به‌کارهینانی ئە‌م ڕه‌نگه‌ ڕه‌شه‌ که‌ زۆرت‌رین جار به‌کارهاتوه‌ بگه‌رێته‌وه‌ بۆ ژيانی خودی شاعیر، که‌ به‌شتیکي ژيانی مندالی و گه‌نجیته‌ی له‌ کوردستان به‌سه‌ر بردوه‌ پیر بووه‌ له‌ شه‌ر و ناخۆشی و نه‌هامه‌تی و نه‌بوونی ئازادی نه‌ته‌وه‌یی و ئازادی تاك هه‌روه‌ها به‌شه‌که‌ی تری ژيانی به‌ ئاواره‌یی په‌ناهه‌نده‌یی له‌ ده‌ره‌وه‌ی نیشتیمان له‌ (غوربه‌ت) دا به‌سه‌ر بردوه‌، که‌ ئە‌مه‌ش هۆکاریکه‌ بۆ ئە‌وه‌ی زۆرجار به‌هۆی نه‌بوونی ئازادیه‌وه‌ ئە‌و ڕه‌مزانه‌ی به‌کارهیناوه‌، جگه‌ له‌مانه‌ش ڕه‌نگی ڕه‌ش ده‌توانین بلین له‌ پۆشاک و که‌ل و په‌ل و شتی دیکه‌ جوانیبه‌کی تری هه‌یه‌ ئە‌مه‌ش به‌کێک له‌ هۆکاره‌کانی بیت، ئە‌گه‌ر چاویک به‌ دیوانه‌کانی دابخشین له‌م کۆپلانه‌ی خواره‌وه‌ ڕه‌نگی ڕه‌ش شيعره‌که‌ی پیر مانا‌تر کردوه‌:

کاکه‌ له‌ جه‌وری چرنووکي

کلاو ڕه‌ش و کلاو سووردا

ئە‌من په‌ناهه‌نده‌م لێره‌، (شه‌ورۆ، 2011: 226)

که‌ له‌م شيعره‌دا کلاو ڕه‌ش ئاماژه‌یه‌ بۆ سه‌فه‌وبیبه‌کان و، کلاو سوور بۆ عوسمانیبه‌کان
یان زۆرجار وه‌ک دژیه‌ک به‌کارهیناوه‌،
شه‌ورۆ له‌ کۆپله‌یه‌کی تریشدا ده‌لی:

به‌لکو خوا

بیگۆرئ هه‌واکێشه‌ی کۆده‌کان:

(شه‌ورۆ، 2014: 115)

به‌رگی ڕه‌ش به‌ سپی

هه‌روه‌ها له کۆپله‌یه‌کی تریشدا ده‌لّ:

زه‌لفیک کولچه‌ی تفت و تال

ده‌فته‌ریکی رۆژانی ره‌ش (شه‌ورۆ، 2014: 63)

له‌ رابردوو کاریگه‌ری هه‌بووه له‌ سه‌ر به‌ کاره‌ینانی ره‌نگی ره‌ش که ده‌لّیت (ده‌فته‌ریکی رۆژانی ره‌ش) یان ره‌نگی ره‌ش بۆ مه‌به‌ستییکی تر به‌ کارده‌هینیت جۆریکه له‌ ترّ هه‌روه‌ها شه‌ویش هه‌یمایه‌ بۆ ره‌ش، که لیره‌دا له‌ شه‌وئ دا ماچیکی ره‌شمیری کردووه که تامی میوه‌ی به‌هه‌شتی داوه

وه‌ک میوه‌ی

تامخۆشی به‌هه‌شتن،

ماچه‌که‌ی دوینن شه‌و

ترّی ره‌شمیری بوو (شه‌ورۆ، 2014: 102)

هه‌روه‌ها ژبانی لادّی پیشه‌یان کاریگه‌ری هه‌بووه له‌ شیعره‌کانی دا ره‌نگی داوه‌ته‌وه که ئه‌ویش قۆریه‌ی ره‌شی شوان و گاوانانه وه‌ک ده‌لّ:

به‌هه‌رزاله و ئاگردان و قۆریبه ره‌شه‌ی

گاوانه‌وه.... (شه‌ورۆ، 2011: 276)

یان له‌ شوینییکی تر باسی به‌خت ده‌کا که له‌ ناو زۆرینه‌ی گه‌لان به‌ ره‌ش و سپی ده‌بیینرّ به‌خت ره‌شه‌یان سپیه‌ شاعیریش به‌ کاریه‌یناوه به‌ زمانی زنجیری بۆره‌تانک ده‌ری ده‌پیرّ و ده‌لّ:

گه‌ر به‌خت ره‌ش نه‌بوومایه

شوڤلیکی سه‌ر به‌خیرم

(شه‌ورۆ،

به‌ قسمه‌ت و نسیب ده‌بوو

(280, 2011)

هۆکاری ئه‌وه‌ی که‌ ته‌نها ره‌نگی ره‌شمان له‌ شیعره‌کانی زیاتر وه‌رگرت ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئه‌م ره‌نگه‌ زۆرتترین جار به‌ کارهاتوو به‌ جوړیک کاری کردوو ته‌ سه‌ر شاعیر و کاریگه‌ریه‌ که‌ شه‌ی له‌ شیعره‌کانی دا ره‌نگی داوه‌ ته‌ وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌ ره‌نگه‌کانی تریش جگه‌ له‌ وه‌ی ره‌نگی سرووشتین هۆکاریکیان له‌ پشته‌ بو به‌ کارهینانیاں یان جوانکارییه‌ یان پپووسته‌ یان ناچاریه‌. ئه‌وه‌ تا هه‌ر له‌ ناوینشانه‌ که‌ یه‌ وه‌ ره‌نگ ده‌رژئی له‌ هه‌ریه‌ که‌ له‌ کۆمه‌ له‌ شیعری کۆتریک له‌ ناگرو، ماچه‌کانی ئیواره‌ی کازیوه‌، وشه‌گه‌لی وه‌ک (ناگر، ئیواره‌، کازیوه‌) ره‌نگ ریژکراون به‌ کۆمه‌لیک ره‌نگ، گه‌ر ناگر وه‌ر بگرین به‌ لایه‌نی که‌م ره‌نگی سوور و شین و مه‌یله‌ و زه‌ردی هه‌یه‌ هه‌روه‌ها گه‌ر ئیواره‌ وه‌ر بگرین ئه‌وا ده‌کرئی ئیواره‌یه‌کی نارنجی بیت یان ره‌ش بیت، هه‌ر چه‌نده‌ کازیوه‌ زیاتر له‌ به‌یانیاں دا به‌ کاردیت که‌ زیاتر ره‌نگی پیرشنگی خۆره‌ به‌ لام شاعیر به‌ ره‌نگی پیرشنگی ئیواره‌ ده‌ری ییریوه‌، زۆر جاریش شاعیر له‌ پال ئه‌مانه‌شدا ره‌نگی وه‌نه‌وشه‌یی به‌ کارهیناوه‌، که‌واته‌ ده‌توانین بلیین شاعیر هه‌ر له‌ ناوینشانی دوو به‌ره‌مه‌ شیعریه‌ که‌ی و هه‌روه‌ها له‌ ناو شیعره‌کانیدا به‌ چیری ره‌نگی به‌ کارهیناوه‌ وه‌ک له‌ خسته‌ی ژماره‌ی ره‌نگه‌کان پروونتر ده‌رده‌که‌وئی که‌ چه‌ند جار ره‌نگی به‌ کارهیناوه‌. ئه‌مه‌ش نمونه‌یه‌ که‌ له‌ ره‌نگدانه‌وه‌یی ره‌نگی وه‌نه‌وشه‌یی که‌ ده‌لی:

وه‌نه‌وشه‌یی ده‌م چۆم

ئه‌وه‌رۆه‌ که‌ژی مژۆلی چاوتم

کرده‌ (سرات المستقیم) ی خۆم

(شه‌ورۆ، 2014: 47)

ته‌وه‌ره‌ی چواره‌م: ره‌هه‌نده‌کانی ره‌نگ و گاریگه‌ریان له‌ ده‌قه‌ شیعره‌کانیدا

به‌ کارهینانی ره‌نگه‌کان له‌ شیعره‌کانی شاعیردا، وه‌ک له‌ به‌شی پپشووتر ئاماژه‌مان پیکرد. چه‌ند ره‌هه‌ند و مه‌به‌ستیکیان له‌ پشتی ره‌نگه‌کان چه‌شارداوه‌. ئه‌گه‌ر چه‌مکی ره‌هه‌ند وه‌ر بگرین ئه‌وا ده‌توانین بلیین ئایدۆلۆژیای شاعیر یان باوه‌ری شاعیر کاریگه‌ری هه‌یه‌ له‌ سه‌ر به‌ کارهینانی ره‌نگ له‌ شیعره‌کانی. هه‌روه‌ها رابردوی شاعیر ره‌هه‌ندیکی

گۆفاری قه‌لای زانست

گۆفاریکی زانستی وهرزی باوهرپنیکراوه له لایهن زانکوی لوبناتی فهره‌نسی دهرده‌چیت-هه‌ولنیر-کورده‌ستان-عیراق
به‌رگی (5) - ژماره (1)، زستان 2020

ژماره‌ی تۆماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

تره‌ بو چه‌مکی ره‌نگ ، به‌ مانایه‌کی تر بلّین ژبانی تایبه‌تی خۆی یان نیشتمانه‌که‌ی ره‌هه‌ندیکی تری ره‌نگه‌ وه‌ک له‌ ته‌وه‌ره‌ی فۆلکلۆری کوردی باسما‌ن لێوه‌ کرد. که‌ کاریگه‌ری ده‌بّی له‌سه‌ر شاعیر . به‌ تایبه‌تی ئە‌ده‌بی فۆلکلۆر که‌ له‌ منداڵیه‌وه‌ هه‌موو تاکیکی کورد له‌ ریگه‌ی گۆرانی و هه‌له‌په‌رکّ و ئیش و کاره‌وه‌ به‌ر گۆبیان ده‌که‌وئ دواتر له‌ قۆناغیکی تر ره‌نگ ده‌داته‌وه‌ . ره‌هه‌ندیکی تری ره‌نگ خودی شاعیر خۆیه‌تی که‌ ژبان و دونیا به‌ چ ره‌نگیک ده‌بینیت، یان به‌واتابه‌کی تر چۆن دیاری ده‌کات و پرووداو و که‌ره‌سته‌ و مروّقه‌کان چ ره‌نگیک به‌ ئە‌و ده‌به‌خشن، که‌واته‌ ره‌نگ لای هه‌ر تاکیک فره‌ ره‌هه‌نده‌ گه‌ر شاعیر و خه‌لکانی جیاواز وه‌ریگرین ئە‌وا زیاتر وفره‌ تره‌، ده‌زانین هه‌ر ره‌نگیک له‌ هه‌ست و زه‌ینی شاعیریش دا ره‌هه‌ندیکی هه‌یه‌ و وینایه‌کی لای دروست بووه‌، بۆیه‌ له‌ کاتی نووسینی هه‌ر ده‌قیک دا خۆنه‌ویست ده‌چیته‌ ناو ده‌قه‌که‌ و کاریگه‌ری خۆی جیدیلّیت و مه‌به‌ستیک له‌ شیعره‌که‌دا به‌ده‌سته‌وه‌ ده‌دات به‌ پپی ئە‌م پروونکردنه‌وه‌یه‌ بیت ئە‌وا فازیل شه‌ورۆ به‌ر له‌وه‌ی شاعیر بّ تاکیکه‌ هه‌موو ئە‌و هۆکارانه‌ی که‌ باسما‌ن لێوه‌کرد به‌سه‌ر ئە‌ویش دا جیه‌جّ ده‌بیت، ده‌توانین بلّین لای ئە‌و جیاوازتر ده‌رده‌که‌وئ ره‌نگدانه‌وه‌ی ره‌نگ زیاتر ده‌بّ له‌سه‌ری له‌ تاکیکی ئاسایی. چونکه‌ ئە‌و هه‌ستیاره‌ هه‌موو فکر و خه‌یاڵ و هه‌ست و دونیابینی و جوانناسی و له‌ ریگای نوکی خامه‌که‌ی ده‌گه‌یه‌نیت وه‌ ئە‌ویش خامه‌که‌ی ده‌بیته‌ هۆکاری ئە‌و گه‌یاندنه‌ و لاپه‌ره‌ی دیوانه‌کانی پّ گۆلرّژ ده‌کات . بۆیه‌ ده‌بینین له‌ شیعریکدا ره‌نگی ره‌ش بۆ مه‌به‌ستی (رژیمی عه‌فله‌قی) نه‌گرّیس، به‌کاری ده‌هینیت چونکه‌ میژوویه‌کی ره‌ش بووه‌ له‌ زاکیره‌یدا کاریگه‌ری به‌سه‌ردا جیه‌شستووه‌ . یان له‌ هه‌مان شیعردا ره‌نگی سوور که‌ به‌ سوورتر ناو ده‌بات ده‌لاله‌ته‌ بۆ ئە‌و میژووه‌ خۆیناویه‌ی که‌ هه‌زاران هه‌زار خه‌لک له‌ پیناو ئالای سووری مارکسیه‌ت قوربانی داوه‌، که‌واته‌ ده‌توانین بلّین بۆ به‌کاره‌ینانی هه‌ر ره‌نگیک ره‌هه‌ندیک هه‌یه‌ . له‌ هه‌مان کاتیش مه‌به‌ستیک به‌ شیعردا ده‌دات.

ئه‌ه‌ نجام :

1-ره‌نگ له‌ شیعره‌کانی شاعیردا ره‌نگدانه‌وه‌ی به‌رز و به‌هیز و کاریگه‌ری هه‌یه‌ و بۆته‌ سه‌رچاوه‌یه‌کی به‌هیزی داھینان و تازه‌گه‌ری.

3-ره‌نگ وه‌کو ره‌مز به‌ شیوه‌یه‌کی جیاواز له‌ شیعره‌کانی شاعیردا به‌کارهاتووه‌.

4- ره‌نگی شین له شیعره‌کانی شاعیردا له نزمترین ئاستدایه، ئەمه‌ش په‌یوه‌ندی به‌ ژبان و ژینگه و بیرکردنه‌وه و تێروانینی تایبته و باری ده‌روونی شاعیره‌وه هه‌یه.

5- زال بوونی ره‌نگی ره‌ش به‌سه‌ر ره‌نگه‌کانی دیکه له شیعره‌کانی شاعیردا، بو‌ئه و بارودۆخه سه‌خته‌ی ژبانی شاعیر ده‌گه‌رێته‌وه، که پێیدا رو‌یشتوو‌ه.

6- شاعیر توانیویه‌تی به‌هۆی ره‌نگه‌کانه‌وه سیمایه‌کی تازه و زیندوویه‌تی به‌ شیعره‌کانی به‌خشیت و په‌لی شیعره‌ی و ئیستاتیکیه‌تی شیعره‌کانی به‌رزو به‌هێزیکات.

لیستی سه‌رچاوه‌کان: یه‌که‌م: په‌رتووک

1- ئاشنا، سه‌ردار چه‌مید و شاره‌زا، که‌ریم مسته‌فا: (2707)، دیوانی حاجی قادری کۆیی، سنه.

2- بیکه‌س، شیرکۆ: (2001)، ره‌نگدان، چاپخانه‌ی خاک، سلیمانی.

3- جه‌لیزاده، قوباد: (2012)، دیوانی شیعر (باخچه‌کانی مه‌له‌ک تاوس)، ده‌زگای چاپ و په‌خشی چه‌مدی، سلیمانی.

4- خال، شیخ چه‌مه‌د: (2007)، په‌ندی پێشینان، چاپی سێیه‌م، ده‌زگای سه‌رده‌م، سلیمانی.

5- ده‌شتی، عوسمان و حبیب، به‌دران ئەحه‌مه‌د: (2003)، دیوانی هێمن، ده‌زگای ئاراس.

6- ره‌سول، عیزه‌دین مسته‌فا: (1970)، ئەده‌بی فۆلکلۆری کوردی لیکۆلینه‌وه، چاپخانه‌ی (دار الجاحظ) له چاپ دراوه، به‌غداد.

7- ره‌سول، پ. شوکریه: (2005)، حیکایه‌تی گیانداران، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی شقان، سلیمانی.

8- زه‌ینه‌ب، موحسین چه‌مه‌د ئەمین: (2018)، خویندنه‌وه‌ی کوردی بو‌ پۆلی دووه‌می به‌ره‌تی، هه‌ولێر.

9- سالار، ئەحه‌مه‌د: (2009)، ره‌نگ له (ره‌نگدان) دا، لیکۆلینه‌وه‌ی جامه‌ شیعره‌ی (ره‌نگدان) ی شاعیری گه‌ل (شیرکۆ بیکه‌س) هه‌، چاپخانه‌ی که‌مال، سلیمانی.

10- شرف که‌ندی، عبدالرحمان: (2014)، فه‌ره‌ه‌نگی کوردی و فارشی هه‌ژار، چاپی شه‌شه‌م، تهران.

11- شیخانی، عبدالوهاب: (2013)، فه‌ره‌ه‌نگی ره‌نگ، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی موکریان، هه‌ولێر.

12- شه‌ورۆ، فازیل: (2011)، کۆتێرێک له‌ ناگر، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی شه‌هاب، هه‌ولێر.

گوڤاری قه‌لای زانست

گوڤاریکی زانستی وهرزی باوهرپینکراوه له لایهن زانکوی لوپناتی فهره‌نسی دهرده‌چیت-هه‌ولنیر-کوردستان-عیراق
به‌رگی (۵) - ژماره (1)، زستان ۲۰۲۰

ژماره‌ی تو‌ملاری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6558 (Print) - ISSN 2518-6566 (Online)

- 13- شه‌ورۆ، فازیل: (2016)، پۆشاک‌ی کۆییان، چاپی یه‌که‌م، به‌ریوه‌به‌رایه‌تی گشتی کتییخانه‌ گشتیه‌کان، هه‌ولنیر.
- 14- شه‌ورۆ، فازیل: (2014)، ماچه‌کانی کازیوه‌ی ئیواره، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی شه‌هاب، هه‌ولنیر.
- 15- عه‌لی، په‌خشان: (2009)، شی‌وازی شی‌عری گۆران، چاپخانه‌ی ره‌نج، سلیمانی.
- 16- عه‌بدوللا، ئیدریس: (2012)، جوانکاری شی‌عری کلاسیکی کوردی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی هیڤی، هه‌ولنیر.
- 17- علاء‌الدین، عبدالخالق: (2014)، کۆیه و ناودارانی، چاپی یه‌که‌م، هه‌ولنیر.
- 18- قه‌ره‌دداغی، موحه‌مه‌د عه‌لی: (1387 یه‌که‌می ئانا)، دیوانی وه‌فایی، چاپی دووه‌م، سنه.
- 19- کاکه‌یی، هه‌رده‌ویڵ: (2005)، ره‌نگ له‌ فۆلکلۆری کوردیدا، چاپی یه‌که‌م. سلیمانی.
- 20- گه‌ردی، عه‌زیز: (1972)، ره‌وانیڤژی، به‌رگی یه‌که‌م، به‌غداد.
- 21- مه‌حمود، فازیل مه‌جید: (2007)، سروشت له‌ شی‌عری گۆران دا، چاپی یه‌که‌م، ده‌زگا و چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلیمانی.
- 22- میسری، شیخ‌ محمود: (2015)، چیرۆکی په‌روه‌رده‌یی بو‌ مندالان، چاپی یه‌که‌م، به‌ریوه‌به‌رایه‌تی کتییخانه‌ گشتیه‌کان، هه‌ولنیر.
- 23- مدرس، مه‌لا عبدالکریمی: (1383)، دیوانی مه‌وله‌وی، کتییخانه‌ جلی، ایران.
- 24- مدرس، مه‌لا عبدالکریمی: (1383 هه‌تاوی)، دیوانی نالی، چاپی دووه‌م، سه‌رده‌شت.
- 25- میران، سه‌ردار حه‌مید و شه‌اره‌زا، که‌ریم مسته‌فا: (2707)، دیوانی حاجی قادری کۆیی، سنه.
- 26- مسته‌فا، ئومید عه‌زیز: (2014)، ژیان و به‌ره‌می عه‌ونی، چاپی یه‌که‌م، به‌ریوه‌به‌رایه‌تی گشتی کتییخانه‌ گشتیه‌کان.
- 27- هه‌ردی، ئه‌حمه‌د: (2009)، عه‌رووز له‌ شی‌عری کوردیدا، ده‌زگا و چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلیمانی.
- دووه‌م: گوڤار
- 28- ره‌ئوف، لوقمان: (2017)، سیمۆلۆژیای ره‌نگ له‌ شی‌عری شی‌رکۆ بیکه‌سدا، ژماره (3)، گوڤاری زانکۆی گه‌شه‌پیدانی مرۆبی.
- 29- غفوری، سابات حمید مجید: (2018)، پیناسه و چه‌مکی به‌یت، ژماره (4)، گوڤاری که‌لتوری رۆشنییری گشتی، کۆیه.
- سێ یه‌م: سه‌رچاوه‌ی ئه‌ننه‌رنییت

30- <https://en.oxforddictionaries.com/definition/colour>

<http://www.rit-mcsl.org/fairchild/WhyIsColor/files/ExamplePage.pdf>

The meaning of colors in the poems by Fazil Shawro

Rzgar Umer Fetah

Department of Kurdish, College of Education, University of Koya, Erbil, Iraq

Faraidun qadr Fetah

Department of Kurdish, College of Education, University of Koya, Erbil, Iraq

Abstract

This study is titled 'The meaning of colors in the poems by Fazil Shawro'. It is an analytical descriptive study which considers the use of colors and their meaning in different contexts by the poet. It is evident that, the cultural diversity and nations' perspective have impact on the meaning that is given to each color. This study mainly aims at examining the meaning of colors that are used by the poet on the one hand, and also it will be a chance to get a deeper insight into the capability and the competence of the poet in the way that he has dealt with the colors. Moreover, this study also elaborates on the universal perspectives of Shawro towards colors used as the essential elements of ecstatic and beauty in literary texts, namely poems.

This study consists of two chapters. Chapter one which is an introductory part the concept of color and how scientifically examined consists of four sections. The first section is devoted to the definition and the concept of color, the second section identifies color from a scientific perspective, the third question presents the meaning of colors in the Kurdish folklore, and the fourth section illustrates the relationship between color and rhetoric.

Chapter two is devoted to the meaning, status, use and the influence of colors in the poet's poems. This chapter also consists of four sections. The first section examines the meaning of color, the second one shows the use of colors as symbolic

units, the third one determines the status and the importance of colors, and the last one is concerned with the dimensions and the influences of colors in Fazil Shawro's poems. Finally, this study ends with the most important concluding points and the list of used references.

(دلالة الالوان فى اشعار فاضل شة ورو)

ملخص البحث :-

تأريخ الأدبي عن تأريخ وجهات النظر والاراء التي تعمل علي كشف القدرات المخفية للنص مما سهل طرق الكشف عن ذلك العالم الملىء بدلالة مختلفة والوان المتنوعة . وهو ايضا يعد اداة مناسبة لاستمرارية انتاج المعاني، والتغيرات والحدائة والابداع.

لاشك ان دلالة الوان احدى تلك المناهج الفلسفية والادبية التي مع ظهورها استطاعت ان تؤثر على شتى ميادين الحياة . هذا البحث الذي يحمل عنوان (دلالة الالوان فى اشعار فاضل شة ورو) محاولة لتسليط الضوء على موضوع مهم ومؤثر جدا هو تعريف ومفهوم المصطلح دلالة الوان وعرض قيمته واهميتة دورة فى الشعر. هذا الموضوع لم يكتب عنه الكثير الى وقتنا الحاضر، هذا من جانب ، واطهار الجوانب المخفية لدلالة الالوان عند هذا الشاعر الكبير من جانب اخر اديا الى اختيار هذا الموضوع ، لذلك يركز هذا البحث على نقطتين هما اهمية دلالة الالوان وتأثيرها فى مجال الشعر ، مقدرة وكفاءة وخبرة وسليقة الشاعر في هذا الجانب

فضلا عن مقدمة البحث يحتضن مبحثين : المبحث الاول يحتوى على اربعة محاور: المحور الاول : تعريف ومفهوم دلالة الوان ، اما المحور الثانى : فقد خصص لتحليل الوان فى منظور العلمى ، اما الثالث يتناول عن معانى الوان فى فولكلور الكوردي والمحور الرابع يتحدث عن علاقة دلالة الالوان بالبلاغة: المبحث الثانى : يحتضن اربعة المحاور ايضا، الاول يتحدث عن دلالة الالوان فى شعر الشاعر. وفى المحور الثانى ، عرضنا اهميه وتأثير الالوان كالرمز فى النص الشعري اما فى المحور الثالث ، فقد تناولنا أهمية وابعاد وتأثيرات الالوان فى اشعار الشاعر . وفى الختام تم عرض أهم النتائج وقائمة المصادر والمراجع . وملخصين باللغتين العربية والانجليزية.